

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

SOU
1959:41

KUNGL. BIBL.
- 8 JAN 1960
STOCKHOLM

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1959:41
Ecklesiastikdepartementet

**ORDFÖRKLARINGAR
OCH SAKUPPLYSNINGAR
TILL 1917 ÅRS BIBEL**

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG
AVGIVET AV TILLSATT SAKKUNNIG

Stockholm 1959

Statens offentliga utredningar 1959

Kronologisk förteckning

1. Statligt stöd till jordbrukets inre rationalisering. Idun. 164 s. Jo.
2. Filmstöd och biografnöjesskatt. Idun. 153 s. Fl.
3. Preliminär nationalbudget för år 1959. Marcus. V + 131 s. Fl.
4. Kompetensfördelningen av administrativa besvärsmål mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten. Idun. 485 s. Ju.
5. Läkemedelsförsörjningens organisation. Idun. 304 s. I.
6. Fångvårdsanstalters optimala storlek. Idun. 63 s. + 6 s. ill. Ju.
7. Statligt kreditstöd till hantverk och småindustri m. m. Kihlström. 131 s. II.
8. Utbildning av lärare i yrkesämnen för industri och hantverk samt handel. Idun. 210 s. E.
9. Lokala skyddstjänstemän samt arbetarskyddsstyrelsens organisation. Idun. 78 s. S.
10. Författningsutredningen IV. Opinionsbildningen vid folkomröstningen 1957. Idun. 145 s. Ju.
11. Förutsättningarna för civil varvsdrift vid Karlskrona örlogsvarv. Idun. 56 s. Fö.
12. Tilläggs pensioneringens administration. Idun. 186 s. S.
13. Familjebeskattningen. Idun. 275 s. Fl.
14. Reviderad nationalbudget för år 1959. Marcus. V + 112 s. Fl.
15. Fångvårdsstyrelsen. Idun. 216 s. Ju.
16. Riksdagens budgetarbete. Marcus. 56 s. Fl.
17. Domarbanan. Idun. 222 s. Ju.
18. Fänges arbetsersättning. Idun. 98 s. Ju.
19. Statsbidragen till städernas vägar och gator m. m. Idun. 136 s. K.
20. Det rättspsykiatriska undersökningsväsendets organisation. Idun. 181 s. Ju.
21. Sveriges meteorologiska och hydrologiska instituts arbetsuppgifter och organisation. Idun. 303 s. K.
22. Den statliga centrala rationaliserings- och revisionsverksamhetens organisation. Idun. 238 s. Fl.
23. Arméns befäl. Idun. 431 s. Fö.
24. Förslag till lag om straff för varusmuggling m. m. Idun. 407 s. Fl.
25. Verksamheten vid ungdomsvårdsskolorna. Idun. 197 s. S.
26. Arbetstiden för viss militär och civilmilitär personal. Idun. 98 s. Fö.
27. Omreglering av hovrätternas domkretsar. Idun. 136 s. Ju.
28. Besparingar inom statsverksamheten. Idun. 278 s. Fl.
29. Donationsfonder och övriga diverse medel inom statsförvaltningen. Idun. 71 s. Fl.
30. Lantmäteriväsendets och kartverkets organisation. Idun. 322 s. Jo.
31. Myrslogar i Dalarna. Kihlström. 121 s. Ju.
32. Förbättrade familjeförmåner från folkpensioneringen m. m. Idun. 238 s. S.
33. Organisatoriska riktlinjer för svensk statistik. Idun. 198 s. Fl.
34. Atomansvarighet I. Idun. 57 s. Ju.
35. Flyttning, kvarsättning och utkuggning. Idun. 88 s. E.
36. Mätningsteknisk och kartteknisk utbildning. Statens Reproduktionsanstalt. 145 s. Jo.
37. Ungdomsbrottslighet. Idun. 315 s. + 12 s. ill. Ju.
38. Beredskap mot atomenergiolyckor. Kihlström. 120 s. I.
39. Gemensam nordisk arbetsmarknad för läkare. Norstedt & Söner. 101 s. I.
40. Avveckling av fideikommissen. Idun. 274 s. Ju.
41. Ordförklaringar och sakupplysningar till 1917 års bibel. Berlingska Boktryckeriet, Lund. 71 s. E.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1959:41

Ecklesiastikdepartementet

ÖRDFÖRKLARINGAR OCH SAKUPPLYSNINGAR

TILL 1917 ÅRS BIBEL

BETÄNKANDE MED FÖRSLAG

AVGIVET AV TILLSATT SAKKUNNIG

BERLINGSKA BOKTRYCKERIET
LUND 1959

Till Herr Statsrådet och

Chefen för Kungl. Ecklesiastikdepartementet

Den 28 juli 1958 bemyndigade Kungl. Maj:t Chefen för Ecklesiastikdepartementet att tillkalla en sakkunnig för att inom departementet biträda med en översyn av till 1917 års bibel fogade »Ordförklaringar och sakupplysningar» samt av psalmbokens register över psalmer och psalmförfattare i syfte att låta dessa register omfatta även läsepsalmerna och deras författare. Samma dag förordnade Chefen för Ecklesiastikdepartementet undertecknad att såsom sakkunnig biträda med nämnda översyn.

Beträffande den mest omfattande delen av uppdraget, revisionen av »Ordförklaringar och sakupplysningar», har jag sökt beakta de vid 1957 års kyrkomöte uttalade önskemålen om en varsam överarbetning. De religionshistoriska och bibel-teologiska notiserna borde icke utökas därhän, att man åstadkomme en teologisk uppslagsbok i miniatyr, utan liksom hittills begränsas till att meddela kortfattade, konkreta sakupplysningar (Beredningsutskottets betänkande nr 6).

På enstaka punkter har det visat sig, att även sådana ändringar som ur saklig synpunkt vore väl motiverade, måst utelämnas eller modifieras, emedan de skulle leda till en bristande överensstämmelse med lydelsen i den stadfästa bibeltexten. Endast två exempel må nämnas. I artikeln *Hand* har följande sats strukits såsom ej helt korrekt: »Israeliterna drogo ut ur Egypten *med upplyft hand* (2 Mos. 14: 8), i öppet trots.» Den riktiga förklaringen av uttrycket är utan tvivel: »under skydd av (Guds) upplyfta hand», en översättning som emellertid knappast kan lanseras i »Ordförklaringar och sakupplysningar» utan att samtidigt införas i bibeltexten och som därför ej medtagits.

I artikeln *Silo* är den gamla uppfattningen, att vi här skulle ha att göra med ett namn på Messias, övergiven men måste likväl omnämnas på grund av 1 Mos. 49: 10 (»till dess han kommer till Silo»), där kyrkobibeln i en not nederst på sidan under hänvisning till Ordförklaringarna ger en alternativ översättning »till dess Silo kommer».

De artiklar för vilka ingen ändrad lydelse är föreslagen bibehållas i sitt nuvarande skick.

I omarbetade artiklar betyder ——— att den nuvarande texten föreslås bli oförändrad; tillägg, ändringar och utslutningar markeras i den vänstra spalten med [].

I överensstämmelse med den s.k. normalupplagan av 1917 års bibel har såsom skiljetecken mellan kapitelsiffra och verssiffra använts kolon (:); i flera bibeleditioner förekommer här kommatecken.

Den till artikeln Gamla testamentets text hörande fotnoten, som har utslutits i flertalet bibeleditioner, är övertagen från normalupplagan.

Sedan uppdraget nu slutförts, får jag under återopande av vad sålunda anförts vördsamt överlämna bifogade Förslag till revision av till 1917 års bibel fogade »Ord-förklaringar och sakupplysningar» samt av psalmbokens register över psalmer och psalmförfattare.

Lund den 25 april 1959.

Gillis Gerleman

NUVARANDE LYDELSE

A och O (Upp. 1:8, 21:6, 22:13). A är första och O den sista bokstaven i det grekiska alfabetet. I enlighet härmed betyder A och O detsamma som *begynnelsen och änden, den förste och [den siste.]*

Abaddon [*Aba'ddon*]. Se under Dödsriket.

Abba. Arameiskt ord med betydelsen *fader*; användes Mark. 14:36. Rom. 8:15. Gal. 4:6 såsom tilltalsord till Gud.

Abrek [*abre'k*] (1 Mos. 41:43). Egyptiskt hyllnings- eller lystringsord av ovisst ursprung och med okänd betydelse.

Aln. Står i Gamla test. för *amma'*, i Apokryfiska böckerna och Nya test. för *pē'chys*. Den judiska alnen var något mindre än den svenska; den utgjorde omkr. $\frac{1}{2}$ meter. Se Mått, mynt och vikt.

Aloe [Ps. 45:9. Ords. 7:17. Höga V. 4:14. Joh. 19:39]. Ett slags välluktande ämne ur växtvärlden.]

Altaroffer (3 Mos. 2:2 f. 6:15. 4 Mos. 5:26). Beteckning för den del av spisoffret, som brändes upp på altaret, i de fall då ej detta offer i sin helhet förbrändes.

Amen (4 Mos. 5:22. 5 Mos. 27:15 f. 1 Krön. 16:36. Ps. 41:14. Rom. 1:25). Hebreiskt ord som kan översättas: *Ja förvissol, Ske alltså!* Jfr för övrigt 2 Kor. 1:20 och noten vid Upp. 3:14.

Amulett (Jes. 3:20. 2 Mack. 12:40). Föremål som ansågs besitta någon hemlighetsfull kraft att skydda för olycka. Bars stundom såsom smycke.

Antikrist (1 Joh. 2:18 f. 4:3. 2 Joh. v. 7). Grekiskt ord som betyder *Mot-Kristus*.

FÖRESLAGEN LYDELSE

A och O — — — *den siste, skaparen och fulländaren*. Jfr ock Jes. 41:4. 44:6. 48:12.

Aloe (Ps. 45:9. Ords. 7:17. Höga V. 4:14. Joh. 19:39). Ett välluktande träslag som redan i det gamla Egypten användes till rökelse. Kläder och sänglinne beströddes med pulvriserad aloe och vid tillredelse till begravning lades aloe i den dödes svepning.

Apokryfiska (d.ä. icke av kyrkan såsom rättesnöre erkända) kallades redan i den gamla kyrkan vissa skrifter och textstycken som å ena sidan icke ingingo i de palestinensiska judarnas på hebreiska (till en ringa del på arameiska) skrivna heliga bok, vårt Gamla testamente, å andra sidan ej heller tillhöra vårt på grekiska avfattade Nya testamente, men som däremot från de alexandrinska judarna upptogos i de forn-kristna samlingarna av heliga skrifter. Somliga av dem ingå, antingen utan eller med vissa förbehåll, i de flesta av de nutida kristna kyrkornas biblar. Den svenska bibeln har alltsedan reformationstiden innehållit följande »apokryfer»: Judit, [Visheten, Tobias, Syrak,] Baruk, Första och Andra Mackabéerboken, Tillägg till Ester, Tillägg till Daniel, Manasses' bön. Denna samling är upptagen ur den tyska Luther-bibeln, där den står såsom ett bihang till Gamla test., under överskriften: »Apokryfer, det är böcker som icke hava räknats lika med den Heliga skrift, och dock äro nyttiga och goda till att läsa.» Den katolska kyrkan tillmäter de apokryfiska böckerna samma värde som bibelns [övrige böcker. — Några av] våra »apokryfer» hava från början varit skrivna på grekiska, andra, såsom 1 Mack. och Syr., på hebreiska (eller arameiska). Numera känna vi dem samtliga bäst i deras gamla grekiska textgestalt. De sakliga olikheterna mellan den nya översättningen av de apokryfiska böckerna och vår gamla bero på att de nu använda äldre och bättre texterna ofta ganska mycket avvika från dem som förelågo för 1500-talets översättare.

Apostel. Betyder egentligen helt allmänt *sändebud*, och ordet kan i denna vidsträckta mening nyttjas också om andra personer än de tolv Jesu lärjungar som särskilt kallades till apostlaämbetet. Det användes i Apg. 14: 14 om Paulus och Barnabas. I Hebr. 3: 1 kallas Jesus »vår bekännelses apostel och överstepräst».

Arameiska (Esr. 4: 7. Dan. 2: 4). Ett med hebreiskan nära besläktat språk, som

Apokryfiska ——— Visheten, Tobit, Syrak, ——— övriga böcker, medan den reformerta kyrkan i allmänhet har ställt sig mera avvisande till dem. — Några av ——— 1500-talets översättare.

Arab står i Gamla test. i den vida bemärkelsen beduin, ökennomad (2 Krön. 17: 111. Jes. 13: 20. Jer. 3: 2), medan ordet i Nya test. betecknar invånare i det dåvarande Arabien.

Arameiska ——— efter hand vann in- steg också i Palestina. Jesus och hans samm-

talades av judarnas grannfolk och [efter hand undanträngde judarnas eget språk, hebreiskan. Jesus och hans samtida landsmän i Palestina talade arameiska. Såsom talat av judar kallas i Nya test. detta språk stundom »hebreiska». Så är fallet t.ex. Joh. 5:2. Apg. 21:40. 22:2. I Gamla test.] äro Esr. 4:8—6:18. 7:12—26. Jer. 10:11 och Dan. 2:4—7:28 skrivna på arameiska. I Nya test. förekomma enstaka arameiska ord och uttryck, såsom i Matt. 27:46 (Mark. 15:34). Mark. 5:41. 7:11, 34 osv.

Areopagen (Apg. 17:19 f.). En höjd i Aten, där stadens högsta domstol sammanträdde. Också namn på själva domstolen.

Ariel [*A'riel*]. Står Jes. 29:1 f., 7 såsom symboliskt namn på Jerusalem såsom (Guds) *altarhård*, en betydelse som ordet har Hes. 43:15 f.

Ark. Egentligen *låda*, *kista*. Ordet användes såsom benämning dels på Noas farkost (1 Mos. 6:14 f.), dels på den låda, »förbundets» eller »vittnesbördets ark», i vilken lagens tavlor m.m. sägas hava förvarats (2 Mos. 25:10 f., 22. 4 Mos. 10:33 f. I Kon. 8:1 f. [Hebr. 9:4]. — Arkens gyllene] lock, överskuggat av kerubernas vingar och tänkt såsom platsen för Guds uppenbarelse (2 Mos. 25:17 f. 3 Mos. 16:13 f.), kallas i den svenska översättningen, efter Luthers föredöme och i anslutning till den gamla grekiska översättningen, [för *nådstolen*.]

Asasel [*A'sasel*] (3 Mos. 16:8 f.). Ett hemlighetsfullt trollväsen som ansågs hava sitt tillhåll i öknen.]

Asera [*Ase'ra*] (5 Mos. 16:21. Dom. 6:25 f. 2 Kon. 17:16). Heligt träd eller upprest helig påle som ofta förefanns på de kana-neiska folkens heliga platser. Åtminstone i vissa fall synes den hava varit tänkt såsom en boning för eller en sinnebild av Astarte, kärlekens och fruktsamhetens gudinna. Ett i Jerusalems tempel insatt Aserabeläte omtalas i 2 Kon. 21:7; jfr 23:6 f.]

tida landsmän talade arameiska eller möjligen en av arameiskan påverkad folklig hebreiska. I Gamla test. — — — Mark. 5:41. 7:11, 34 osv.

Ark. — — — Hebr. 9:4). — Förbunds- arken var en sinnebild för Guds ständiga närvaro hos sitt folk och var de israelitiska stammarnas religiösa medelpunkt. Arkens gyllene — — — för *nådstolen*. Se också *Tabernakel*.

Asasel [*A'sasel*] (3 Mos. 16:8 f.). Ett hemlighetsfullt väsen i gestalten av en bock. Ansågs hava sitt tillhåll i öknen och stod som symbol för synd och orenhet.

Asera [*Ase'ra*] är i Gamla test. dels be-teckning för en i den kananeiska religionen hemmahörande sinnebild för den kvinnliga gudomen, nämligen ett träd eller en påle stående invid altaret (5 Mos. 16:21. Dom. 6:25), dels namn på en i Syrien och Pale-stina dyrkad fruktbarhetsgudinna (1 Kon. 15:13. 18:19. 2 Kon. 23:4). Namnet före-kommer jämväl i flertal som en allmän be-teckning för de kvinnliga avgudarna i Ka-

Asiark [*asia'rk*] (Apg. 19:31). Titel som bars av tjänstgörande (och förutvarande) ordförande i den av valda ombud bestående »lantdagen» i den romerska provinsen Asien, eller måhända av denna församlings ledamöter överhuvud.]

Asidéer (1 Mack. 2:42. 7:13. 2 Mack. 14:6), »*de fromma*», var under mackabéernas tid benämningen på ett judiskt parti som ivrade för sträng laglydnad (jfr 2 Krön. 6:41. [Ps. 30:5].)

Asien har ingenstädes i bibeln den omfattande betydelse som namnet numera äger. I Mackabéerböckerna (1 Mack. 11:13. 2 Mack. 3:3) betecknar ordet det seleucidiska riket, Västasien. I Nya test. (Apg. 2:9. 1 Kor. 16:19. 1 Petr. 1:1) betecknar det den romerska provinsen Asien, vilken omfattade den västliga delen av Mindre Asien. I denna sistnämnda mening har ordet i den svenska översättningen återgivits med »provinsen Asien».

Aspalatus [*aspa'latus*] (Syr. 24:15). Ett slags välluktande trä.

Astarte [(1 Sam. 31:10. 1 Kon. 11:5). Namn på en österländsk kvinnlig avgud. Bildliga framställningar av henne omtalas 1 Sam. 7:3. Samma gudom torde avses med namnet *Atergatis*, 2 Mack. 12:26. Se vidare under *Asera*.]

Avvänja. Ett israelitiskt barn avvandes ofta ej förrän vid tre års ålder (2 Mack. 7:27.) Härav förklaras berättelsen i 1 Sam. 1:24 f., där vi få tänka oss Samuel såsom några år gammal.

Baal. Egentligen *herre*. Så betecknas i bibeln ofta kananéernas gud. Ordet ingår ock i namnen på särskilda kananeiska gudomligheter, såsom Baal-Berit (Dom. 8:33), Baal-Peor (4 Mos. 25:3), Baal-Sebub (2 Kon. 1:2 f.). Det sista namnet betyder »flugherren» (den gud som skyddar mot flug- och

naan. Ett i Jerusalems tempel insatt *Asera*-beläte omtalas i 2 Kon. 21:7; jfr 23:6.

Asiark [*asia'rk*] (Apg. 19:31). Städerna i den romerska provinsen Asien (Pergamon, Smyrna, Efesus m. fl.) voro sammanslutna till ett förbund, vars huvudsakliga uppgift var att främja den romerska kejsarkulten. Ledarna för detta stadsförbund kallades asiarker; de valdes för ett år i sänder, en för varje stad samt en för hela förbundsområdet.

Asidéer ——— Ps. 30:5). Ur deras krets hava fariséerna framgått.

Astarte (1 Sam. 31:10. 1 Kon. 11:5) är en annan benämning på den kananeiska moder- och fruktbarhetsgudinnan *Asera* och förekommer liksom detta ord stundom i flertal som allmän beteckning på kvinnliga avgudar (Dom. 2:13. 10:6). Samma gudom torde även avses med namnet *Atergattis* (2 Mack. 12:26). Se vidare under *Asera*.

Baal. ——— betyder det möjligen »hhusets herre», »husbonden», en betydelse som rätt väl passar till sammanhanget på ddet anförda stället, såsom ock Matt. 10:25. Enligt en annan tolkning betyder *Beelsebul* »orenhetens herre», dvs. avgudarnas furs'te. — I Babylon ——— *Marduk* (*Merodak*).

myggplågan). En ombildning av detta namn är möjligen *Beelsebul* (enligt Matt. 12:24 »de onda andarnas furste»), förr, efter mindre goda textkällor, i vårt Nya test. kallad *Beelsebub*. Om *Beelsebul* är ett självständigt namn, ej blott en missbildning av den andra formen, så [betyder det »husets herre», »husbonden», en betydelse som rätt väl passar till sammanhanget på det anförda stället, såsom ock Matt. 10:25. — I Babylon] hade ordet *Baal* formen *Bel* (Jes. 46:1. Jer. 50:2. *Bel* i Babylon v. 4 f.), och betecknade där särskilt den gud som annars bar namnet *Marduk* (*Merodak*).

Balsam [(1 Mos. 37:25. Hes. 27:17). Ett slags välluktande kåda från vissa sydländska örter och träd, använd till beredning av rökverk, salvor, läkemedel osv.]

Barn. Detta ord nyttjas, i enlighet med hebreiskt språkbruk, i åtskilliga omskrivande, delvis poetiska uttryck för att beteckna den som tillhör någon eller något, den som är hemfallen åt något o.d.: *Guds barn*, *djävulens barn*, *ljusets barn* (Ef. 5:8), *Vishetens barn* (Syr. 4:11. Matt. 11:19), *ondskans barn* och *rikets barn* (Matt. 13:38), *denna tidsålders barn* (Luk. 16:8), *dödens barn* (1 Sam. 20:31), *eländets barn* (Ords. 31:5) osv.

Basalt (5 Mos. 3:11). En hård, till färgen nästan svart bergart.

Basilisk (Ords. 23:32. Jes. 11:8). Det hebreiska ord som av gammalt översattes med *basilisk* betecknar ett slags giftig orm. I denna mening bör jämväl det svenska ordet tagas.

Bat. Rymdmått motsvarande omkr. 36 liter. Joh. 2:6 står *bat-mått* för grundtextens *metrētē's* ett mått av samma omfång. Se **Mått**, **mynt** och **vikt**.

Beelsebul [*Bee'isebul*] och **Bel**. Se under **Baal**.

Beka. Viktbeteckning; en beka = 1/2 sikel. Se **mått**, **mynt** och **vikt**.

Beliar (2 Kor. 6:15). Förr (efter mindre goda handskrifter, men i överensstämmelse med ordets hebreiska form) [*belial*]. Betyder

Balsam (1 Mos. 37:25. 43:11. Jer. 8:22. 46:11. 51:8. Hes. 27:17). Den välluktande kådan från mastixträdet (*Pistacia mutica*). Användes till beredning av rökverk, salvor, läkemedel osv. I Gamla test. sattes balsam ofta i samband med det öster om Jordan belägna Gilead.

Beliar. — — — *belial*. Betyder *uselhet*, *fördärv*, men också *usel*, *fördärvlig*, *led*, och har blivit en beteckning för »fördärvaren»,

egentligen *uselhet*, *fördärv*, men också *usel*, *fördärvlig*, *led*, och har blivit en beteckning för »fördärvaren», »den lede», dvs. *djävulen*.]

Bergsbygden. I 5 Mos. 1: 7. Jos. 10: 40. Syr. 46: 9 osv. beteckning för berglandskapet i södra delen av Palestina.

Besatt. Behärskad av en eller flera onda andar.

Beständiga brödet (4 Mos. 4: 7). Se Skådebröden.

Betoning av bibliska namn. Se regler härför efter Ordförkl.

Bibeln. Detta ord kommer av det grekiska och latinska *biblia*, vilket ord egentligen blott betyder *böckerna*, men särskilt har blivit beteckning för den efter hand uppkomna samling av böcker, som för kristenheten har blivit »böckernas bok», »den Heliga skrift». Se vidare under *Gamla testamentets text*, *Nya testamentets text* och *Testamente*.

Bihustru kallas en kvinna med vilken en israelitisk man hade knutit en förbindelse vid sidan av den lagfästa förbindelse som han hade med den eller dem som egentligen buro hustrunamnet. Att taga flera hustrur och därjämte bihustrur var enligt gammal israelitisk rättsordning fullt tillåtligt; det senare skedde stundom på den rätta hustruns egen begäran (1 Mos. 30: 3 f.).

Bok. Forntidens böcker utgjordes vanligen av långa remsor av papper (papyrus) eller pergament, vid ändarna uppfästa på tvenne kavlar. Texten var nedskriven spaltvis, och alltefter som en läsare gick vidare, rullade han papperet eller pergamentet över från den kavle som satt i skriftens ena ända till den som hade sin plats i den motsatta. Det är sådana bokrullar som avses Jer. 36: 20 f. Sak. 5: 1 f. [Upp. 5: 1 f. 6: 14 osv.]

Bord. [I äldre tider intogo israeliterna vanligen sina måltider vid mycket låga bord, sittande antingen på blotta marken eller på någon matta. Mot slutet av den förkristna tiden hade den grekisk-romerska seden att *ligga till bords* blivit vanlig också i Palestina

»den lede», dvs. *djävulen*. I Dödahavs-rullarna är Belial den oftast förekommande benämningen på djävulen.

Bok — — — Upp. 5: 1 f. 6: 14 osv. Böcker i vår mening, dvs. sådana i vilka bladen hava lagts över varandra och häftats eller bundits samman, äro kända först från det andra århundradet e. Kr.

Bord. Israeliterna intogo i äldre tider enligt österländsk sed sina måltider sittande på golvet i nedhukad ställning och behövde därför intet särskilt bord. Såsom ännu stundom är fallet bland ökenfolken omkring Palestina, kunde »bordet» inskränkas till — — —

(Judit 12:15. Matt. 9:10. Joh. 13:12, 23). Såsom ännu stundom är fallet bland ökenfolken omkring Palestina, kunde »bordet» under mer ursprungliga förhållanden in-skränkas till en på marken utbredd matta eller ett rundskuret skinn, som genom ett dragsnöre i kanten kunde ombildas till ett slags säck eller påse till förvarande av nödiga tillbehör, en form som väl lämpade sig för vandringslivet. Härav förklarar man i Ps. 69:23 den eljest svårbegripliga tanken att de ogudaktigas »bord» skulle för dem kunna bliva till »en snara och [ett giller].]

Broder. Ofta i utvidgad användning om frände, landsman, nästa, t.o.m. om make (Tillägg till Est. 5:9). I den äldsta kristna tiden ofta om medlem av den kristna församlingen, nästan liktydigt med *kristen* (Matt. 23:8. Apg. 28:15. Fil. 4:21). Jfr **Syster**.

Brunn. I Palestina förekommo två slags brunnar: sådana vilkas vatten kom från en källåder i botten (»levande vatten», Joh. 4:10 f.), och sådana som utgjordes av cisterner, uthuggna i klippan eller murade i jorden, till uppsamlande av regntidens vattenflöden (5 Mos. 6:11. Neh. 9:25). Brunnen avsmalnade stundom uppåt och kunde då täppas till genom en påvältrad större sten (1 Mos. 29:2 f.). Illa byggda eller förfallna brunnar kunde icke »hålla vatten»: *usla brunnar*, Jer. 2:13. Brunnar tomma på vatten kunde användas till fånggropar (1 Mos. 37:22 f. Jer. 38:6; jfr ock 2 Sam. 17:18).

Brännoffer. Föreskrifter om detta slags offer lämnas i 3 Mos. 1. Då brännoffret i dess helhet brändes upp på altaret, kunde det ock kallas *Heloffer* (5 Mos. 33:10. Ps. 51:21).

Brödsbrytelse (Apg. 2:42, 46. 20:7. 1 Kor. 10:16). Beteckning för den äldsta kristna församlingens gemensamma måltider (»kärleksmåltider», Judas v. 12), firade till åminnelse av Jesu sista måltid med sina lärjungar, då han »bröt brödet» och gav åt sina lärjungar. I 1 Kor. 11:20 kallas en så-

ett giller». Mot slutet av den förkristna tiden hade den grekisk-romerska seden att ligga till bords på täcken eller kuddar blivit vanlig också i Palestina (Judit 12:15. Matt. 9:10. Joh. 13:12, 23). Man vilade på vänstra armbågen och åt med den högra handen.

dan måltid *Herrens måltid*, motsvarande »Herrens heliga nattvard» i vårt kyrkospråk.

Bättring (Matt. 3:2. 4:17. Apg. 5:31). Sinnesändring och omvändelse, i botfärdighet inför Gud, till rätt gudsförhållande och till lydnad för Guds vilja.

Böneremisor (Matt. 23:5). Beteckning för de heliga pann- och armbindor som de fromma judarna, i bokstavlig åttlydnad av nedanstående lagställen, anlade vid bön, och som utgjordes av skinnremmar med vidhängande tärningsformade kapslar, vilka innehöllo pergamentband med avskrift av 2 Mos. 13:1—10, 11—16. 5 Mos. 6:4—9. 11:13—21. Vid morgonbönen bands en sådan kapsel på pannan, under hårfästet, en annan på vänstra överarmen (invid hjärtat).

Cymbaler (1 Krön. 15:19. Ps. 150:5. Judit 16:1. 1 Mack. 4:54. 1 Kor. 13:1). Mer eller mindre kupiga metallskivor som vid hopslagning gävo ett klingande ljud och så kunde tjäna att angiva takten vid dans [och musik.]

Dag. Se under **Tid**. **Tidsberäkning**. Uttrycken *den dagen* eller endast *dagen* stå stundom (Matt. 7:22. 1 Kor. 3:13. 2 Tim. 1:12, 18. Hebr. 10:25) med samma betydelse som *Herrens dag* (Hes. 13:5. Joel 1:15. Am. 5:18) och *Herrens tillkommelses dag* (Mal. 3:2), om den tidpunkt då Herren skall uppenbara sig för att på ett avgörande sätt ingripa såsom domare över de orättfärdiga och frälsare av de rättfärdiga. *I kommande dagar* betyder stundom: i den yttersta, i den messianska tiden (Jes. 2:2. Dan. 10:14). — I Upp. 1:10 står *Herrens dag* i betydelsen *söndag*.

Dagon [(1 Sam. 5). Namn på en filisteisk avgud. Nederdelen av hans bild var fiskformad.]

Dagspenning. [Står Matt. 20:2 f. för grundtextens *dēn'arion*, mynt i värde mot-

Cymbaler ——— och musik. »Klingande cymbaler» och »ljudande cymbaler» beteckna två särskilda instrument, som trakterades något olika och även skilde sig i fråga om storlek.

Dagon (1 Sam. 5). Namn på en filisteisk avgud, dyrkad även på andra håll i det gamla österlandet. Enligt en äldre tolkning sammanhänger namnet med det hebreiska ordet för »fisk». Detta är emellertid ovisst. Troligare är att namnet äger samband med det semitiska ordet för »säd». Dagon skulle i så fall vara den växande grödans gud.

Dagspenning. Står Matt. 20:2 f. för grundtextens *dēn'arion*, det vanligaste ro-

svarande omkr. 70 öre, vilket belopp på det anförda stället utgör betalningen för ett dagsverke. Se vidare Mått, mynt och vikt.]

Dans. Den israelitiska dansen utfördes av enskilda dansande, eller under det man rörde sig framåt i festtåg, eller i former påminnande om våra danslekar, däremot icke av dansande par av män och kvinnor. Hos Palestinas folk förekom dans jämväl såsom en gudstjänstlig handling. Jfr 2 Mos. 32:19 om dansen kring guldkalven, 1 Kon. 18:26 om Baalsprästernas »haltande» kring sitt altare, 2 Mos. 15:20 om Mirjams och de israelitiska kvinnornas dans med pukor och sång till Herrens ära, efter räddningen genom Röda havet. Jfr också berättelsen om huru David »med all makt» dansade och »hoppade» framför Herrens ark, när denna fördes in i Jerusalem (2 Sam. 6:14 f.). I Ps. 149:3 står också en uppmaning till att »lova Guds namn under dans, och till puka och harpa lovsjunga honom». Något slag av religiös dans eller av festtåg avses sannolikt ock [Ps. 118:27. — *Vapendans*, Höga V. 6:12, är dans med vapen i hand, troligen förekommande såsom förlustelse vid bröllop och andra festliga tillfällen.]

Darik [*dari'k*]. Står 1 Krön. 29:7. Esr. 2:69. 8:27. Neh. 7:70 f. för grundtextens *adarko'n* eller *darkemo'n* (det senare genom omyndning av det grekiska *drachmē'*), beteckning för [ett (persiskt) guldmynt, i värde motsvarande omkr. 20 kr. Se Mått, mynt och vikt.]

Diadem (2 Sam. 1:10). Huvudprydnad till tecken på kunglig värdighet.

Djävul är det grekiska ordet *diabolos*, som betyder *förtalare*, *anklagare*, och som självt är en översättning av det hebreiska *sata'n*, vilket ord från början hade likartad betydelse. I Job 1 och 2 står ordet *sata'n* till beteckning av den ängel som uppmanade Herren att pröva Job. Ordet är här ännu icke ett namn (det har artikel), det har därför återgivits med *Åklagaren* (jfr Upp. 12:10); likaså Sak. 3:1 f. Såsom verkligt namn

merska silvermyntet, i värde motsvarande grekernas drakma och på det anförda stället betalningen för ett dagsverke. Se vidare Mått, mynt och vikt.

Dans. ——— Ps. 118:27.

Darik ——— ett (persiskt) guldmynt.
Se Mått, mynt och vikt.

(utan artikel) träffas det först i 1 Krön. 21: 1. Den gamla grekiska översättningen har här överallt *dia'bolos*, såsom ock Vish. 2: 24. I Nya test. står detta ord i Matt. 4: 1 och ofta eljest. I Upp. 20: 2 omtalas »draken, den gamle ormen, det är djävulen och Satan».

D o l k m ä n kallades medlemmarna av ett politiskt parti bland judarna, som gingo så långt i sitt hat mot romarna och deras judiska vänner, att de medelst lönnmord undanröjde sina motståndare. De sades därför bära *dolkar* gömda under sina mantlar. I Apg. 21: 38 syftas på anhängarna av en falsk profet från Egypten, vilken under landshövdingen Felix vållade oroligheter i Palestina. Se vidare under *Ivraren*.

D o m a r e. [Står, utom i sin vanliga betydelse, såsom beteckning för en mer eller mindre tillfällig ledare av Israels folk eller en del därav, särskilt vid tillfällen då folket angreps av yttre fiender, under tiden mellan intåget i Kanaan och konungadömets införande (Dom. 2: 16).]

D o m s t o l. [Betecknar Matt. 5: 21 i motsats till *Stora rådet* (se detta ord) en lägre, för det särskilda samhället inrättad domstol.]

Dotter. För att förstå de egendomliga uttrycken *dottern Sion* (d.ä. Jerusalem), *dottern Babel*, *dottern Edom*, *dottern mitt folk* osv. bör man veta, först och främst att *dotter* i hebreiskan ej sällan har betydelsen *flicka*, *jungfru*, och vidare att städer, länder och folk ofta bildligt omtalas såsom kvinnliga väsen: en av ingen erövrare betvingad stad nämnes en jungfru, en utplundrad och övergiven kallas en änka eller en barnlös hustru osv. (jfr Jes. 47: 8 f. Klag. 1: 1 f. Am. 5: 2. Bar. 4: 12 f.). Stundom står (med ett annat, egentligen hebreiskt ord för jungfru) mer fullständigt *jungfrun dottern Sion*, *jungfrun dottern Babel*, *jungfrun dottern mitt folk* osv. Det är på grund av dylika ordförbindelser som det hävdvunna översättnings-

D o m a r e. Så kallas i Domarboken Israels andliga och politiska ledare under tiden mellan intåget i Kanaan och konungadömets införande. Medan de s. k. »stora domarna» skildras som tillfälligt uppträdande hjältar och befriare i tider av nöd och förtryck, synes det, när det gäller de »små domarna» (Dom. 10: 1—5. 12: 8—15), vara fråga om ett fast ämbete, vars innehavare i obruten följd hava avlöst varandra.

D o m s t o l. Betecknar Matt. 5: 21 i motsats till *Stora rådet* (se detta ord) en lägre, för de särskilda orterna inrättad domstol.

ordet *dottern* ej har i uttryck sådana som de nämnda kunnat utbytas mot det i sig självt naturligare *jungfrun*.

Drakma. [Mynt i värde motsvarande omkr. 70 öre. Se *Mått, mynt och vikt.*]

Drickoffer var bland judarna ej ett självständigt offer; det omtalas i offerlagarna (2 Mos. 29:40 f. 4 Mos. 28. 29) blott såsom bihang till andra offer. Det bestod i vin som göts ut på altaret. Drickoffer hade icke sitt namn därav att det skulle drickas. Jfr dock 1 Mos. 35:14. Ps. 16:4. Bildligt om blodig martyrdöd Fil. 2:17; jfr under *Vin*.

Drivankare (Apg. 27:17). Skeppsredskap bestående av ett under vattnet nedsänkt utspänt segel, varigenom fartyget under svår storm hindras att komma tvärs för vågorna. Det grekiska ordets betydelse är emellertid omtvistad.

Dödsklanen. Se under *Sorgebruk*.

Dödsriket. [Vår gamla bibelöversättning har med det gemensamma namnet *helvete* betecknat två skilda begrepp, som i Nya test:s grekiska grundtext uttryckas med olika ord. Å ena sidan har man *Hades* (i Gamla test. motsvarat av *Scheo'l*) såsom namn på den underjordiska värld dit alla döda samlas (jfr Job 3:19. Ps. 6:6. Jes. 14:15 f. Hes. 32:21 f.). Å andra sidan har man »det brinnande *Gehenna*». Om dem som kastas dit heter det (Mark. 9:48) att »deras mask (dvs. likmaskar) icke dör och elden icke utsläc-kes». Jfr Syr. 7:17. Ordet *Gehenna*] är det gammaltestamentliga *Ge Hinno'm*, »Hinnoms dal» (Jos. 15:8), som var namnet på en dal-klyfta nedanför Jerusalems höjder, i vilken avfälliga israeliter en tid hade inrättat en plats för Moloksydrikan med alla dess stygelser. Platsen orenades vid Josias reformation (2 Kon. 23:10), och gällde sedan såsom ett oheligt och avskyvärt ställe. Såsom judarna tänkte sig att den kommande Messias en gång, omgiven av sitt trogna folk, skulle trona uppe på Sion, så föreställde de sig ock stundom att hans fiender skulle störtas ned i Hinnoms dal och där förtäras av en alltid brinnande eld. Redan före kristendo-

Drakma. Grekiskt silvermynt. Se vidare under *Dagspenning, Silverpenning* samt *Mått, mynt och vikt*.

Dödsriket. Betecknar i bibeln de dödas vistelseort i underjorden. I Nya test. göres dock skillnad mellan ett dödsrike dit alla döda samlas och den plats där de osaliga lida sitt straff. Det förra betecknas där i allmänhet med *Hades* (motsvarande det gammaltestamentliga *Scheo'l*, t.ex. Ps. 6:6. Jes. 14:15 f. Hes. 32:21 f.; jfr Job 3:11 f.), den senare med *Gehenna*. Vår gamla bibelöversättning begagnade i regel både för dödsriket i allmän betydelse och för *Gehenna* namnet *helvete*. Ordet *Gehenna* ——— de osaligas straffort. — I samma betydelse ——— under *Port*.

mens tid hade man helt visst upphört att vid *Gehenna* tänka på denna ordets rent lokala förhistoria, och snart hade namnet bleknat till ett helt allmänt uttryck för [de osaligas straffort. — I Jesu skildring Luk. 16: 19 f. framställs den rike mannens pinorum såsom en avdelning av dödsriket, vilken genom ett stort svalg var skild från den plats där Lasarus låg »i Abrahams sköte», d.ä. njöt rofylld vila i stamfaderns närhet. — I samma betydelse] som *dödsriket* användes stundom också (Job 26:6. Ps. 88:12. Rom. 10:7) ordet *avgrund*, på hebreiska *abaddon*. Enligt Upp. 9:11 har detta *abaddon* över sig såsom hövding »avgrundens ängel», med namnet *Abaddon*, vartill det grekiska *Apollyon*, »Fördärvarn», anges såsom motsvarighet. — Se vidare under *Port*.

Efa. Rymdmått motsvarande omkr. 36 liter. Se *Mått*, *mynt* och *vikt*.

Efod [*efo'd*]. Betecknar dels ett enkelt klädesplagg av linne, som bars av vanliga präster (1 Sam. 22:18), av Samuel redan såsom gosse (1 Sam. 2:18) och (enligt 2 Sam. 6:14) undantagsvis av David, dels ett slags, endast av översteprästen buren, präktigt utstyrd kort mässhake, på vars framsida var fäst en med ädelstenar smyckad väska (»bröstsölden», »domssölden»), i vilken »urim och tummim» förvarades (2 Mos. 28:6 f.). På några ställen i Gamla test. synes *efod* beteckna en likartad dyrbar beklädnad för en gudabild, eller en möjlig bilden själv såsom bärande en sådan (Dom. 8:27. 17:5. 18:14. 1 Sam. 21:9. 23:9).

Efraim. Står, utom såsom namn på Josefs yngre son och den efter honom benämnda stammen, stundom såsom beteckning för hela det nordisraelitiska konungariket (Jes. 9:9. Hos. 4:17).

Epikuréer [(Apg. 17:18). Anhängare av en viss filosofisk skola i den grekisk-romerska världen. De räknade njutningen såsom livets högsta goda.]

Evangelium. [Betyder *glädjebudskap* och har i Nya test. blivit benämning på för-

Epikuréer (Apg. 17:18). Anhängare av en viss filosofisk skola i den grekisk-romerska världen. De räknade den förfinade njutningen och sinnneslugnet såsom livets högsta goda.

Evangelium. Betyder *glädjebudskap* och har i Nya test. blivit benämningen på för-

kunnelsen om Guds rike och frälsningen genom Kristus (jfr Jes. 61:1). Bruket att kalla de fyra första böckerna i Nya test., såsom historiska berättelser om Jesus, frälsaren, för *evangelier* uppkom under andra århundradet e.Kr. *Evangelium* enligt *Matteus*, *Markus* osv. betyder: frälsningsbudskapet enligt *Matteus*, *Markus* osv. framställning.]

Evig. Både det hebreiska uttrycket för *evighet* (*olam*) och det motsvarande grekiska (*aiōn*) hava en svävande betydelse, som gör att de icke alltid kunna översättas på samma sätt. När fråga är om Gud och hans rike är det tydligt att ordet *evig* bör användas. Men när det t.ex. i 5 Mos. 15:17 säges att en träl under vissa förhållanden skall förbliva sin herres tjänare, är det lika tydligt att den tillagda tidsbestämningen ej kan återgivas med *för evigt*. Samma förhållande äger rum i Nya test., Joh. 8:35, där det talas om trälen, som när som helst kan skiljas från sin herres hus, i motsats mot sonen, som får förbliva där (icke för evigt, utan) så länge han lever. I Gustav Adolfs bibel (1618) är också vid det förstnämnda, gammaltestamentliga stället en not tillagd, som är upptagen jämväl i kyrkobibeln av år 1703: »Här seer man at thet Ebreiske ordet *olam* icke alltid märcker oändelig tid; vtan stundom en lång tid, såsom ens lifz dagar, eller en wiss tid, såsom til clangåhret, eller så länge thet regementet warar: therfore följer icke, at när Gudh befäller hålla the Levitiska stadgar *leolam*, eller til ewig tid, at the aldrig skulle återwända: ty *leolam* märcker ther: så länge thet Judaiske regementet warade, eller til thes Messias komme.» Vid sidan av de fall i vilka *evig* tydligtvis bör användas och de fall där detta ord lika otvivelaktigt bör undvikas och ersättas med *för alltid*, *för* (eller *från*) *evärdlig tid*, eller något liknande, finnas emellertid åtskilliga ställen där meningen kan vara tvivelaktig. På sådana ställen har föreliggande översättning bibehållit den äldre översättningens ord.

F a d e r. I Matt. 23:9 förutsättes att bland

kunnelsen om frälsningen genom Kristus och det kommande Gudsriket (jfr Jes. 61:1). Bruket att kalla de fyra första böckerna i Nya test., såsom historiska berättelser om Jesus, frälsaren, för *evangelier* uppkom under andra århundradet e. Kr. Se *Himmelriket*.

judarna ordet *fader*, oberoende av släktskap, kunde användas såsom beteckning för en vördnadsbjudande man, vilken som helst, som man ville bevisa heder och ära; se ock Dom. 17:10. 18:19. 2 Kon. 2:12. 6:21. Jes. 22:21. Särskilt hava profeter, präster, lärare och höga ämbetsmän så benämnts.

Fader vår. Ordalagen i bönen »Fader vår», Matt. 6:9 f. och Luk. 11:2 f., hava i 1917 års översättning icke ändrats, utan stå i överensstämmelse med bönens gamla, allmänt brukade form. Mer i enlighet med vår tids språk skulle emellertid bönen efter Matt. 6:9 f. lyda:

»Du vår Fader, som är i himmelen! Må ditt namn hållas heligt; låt ditt rike komma; ske din vilja på jorden, såsom den sker i himmelen; giv oss i dag vårt dagliga bröd; och förlåt oss vad vi hava brutit, såsom vi förlåta dem som hava brutit mot oss; och för oss icke in i frestelse, utan fräls oss från det onda (eller: från den onde).»

Luk. 11:2 f. skulle i enlighet härmed lyda: »Fader! Må ditt namn hållas heligt; låt ditt rike komma; giv oss var dag vårt dagliga bröd; och förlåt oss våra synder, ty också vi förlåta var och en som har brutit något mot oss; och för oss icke in i frestelse.»

De i den äldre översättningen hos Matteus tillagda slutorden: »ty riket är ditt och makten och härligheten i evighet, amen» saknas i de bästa textkällorna och äro ett senare tillägg, avsett att bilda en högtidlig avslutning på bönen. Jfr i Gamla test. 1 Krön. 29:11.

Beträffande översättningen »vårt dagliga bröd» må anmärkas att det här använda svärförklarliga grekiska uttrycket av somliga uttolkare anses betyda »vårt bröd för dagen», av andra »vårt bröd för morgondagen», av åter andra »vårt nödortfuga bröd». Ingen föreslagen tolkning kan emellertid betraktas såsom oomtvistlig.

Famn. Står i Nya test. för grundtextens *orgyja'*, längdmått motsvarande omkr. 1,85 meter. Se Mått, mynt och vikt.

Fariséer. Under den senare judendo-

mens tid ett parti bland judarna, som beflitade sig om att noga iakttaga den judiska lagen, dels *Mose lag* i Gamla test., dels de under tidernas lopp uppkomna nya stadgandena, *de äldstes stadgar*.

Fastedagen. Så betecknas Apg. 27:9 »den stora försoningsdagen», som firades den 10 i sjunde månaden (Tischri, motsvarande Oktober). Föreskrifter härom lämnas 3 Mos. 16. 23:27 f.

Fat. Står Luk. 16:6 för grundtextens *batos*, rymdmått motsvarande omkr. 36 liter; Bel i Babylon v. 4 för *metrētēs*, ett rymdmått av ungefär samma omfång som *batos*. Se **Mått, mynt och vikt**.

Floden är den bibliska benämningen på det som vi vanligen kalla syndaflo den (1 Mos. 6:17 f. Matt. 24:38). Ordet nyttjas jämväl ofta till beteckning av floden *Frat* (Eufrat) (2 Mos. 23:31. Jes. 8:7); i samma mening säges ock tydligare *den stora floden* (1 Mos. 15:18. Jos. 1:4).

Fosterbroder. [Detta ord står Apg. 13:1 såsom en hovtitel, likasom i Gamla test. uttrycket *konungens vän* (1 Mos. 26:26. 2 Sam. 15:37. 1 Kon. 4:5. 1 Krön. 27:33. 1 Mack. 10:20) angiver ett särskilt, högt ämbete.]

Friår. Det år (vart sjunde) då enligt israelitisk lag lån skulle efterskänkas. Föreskrifter härom lämnas i 5 Mos. 15.

Frukta Gud säges ofta (t.ex. Apg. 10:2. 13:16. 50. 16:14. 18:7, möjligen ock Ps. 115:11. 118:4. 135:20), i inskränkt mening, om hedningar som, utan att låta omskära sig, dock mer eller mindre fullständigt hade anslutit sig till israeliternas religion, t.ex. i fråga om tron på Israels Gud, sabbatsfirandet och undvikandet av visst slags mat. En ännu fullständigare övergång till judendomen, innefattande också omskärelsen, ligger i ordet *proselyt* (se detta ord).

Fröskidor (Luk. 15:16). Det så återgivna grekiska ordet betecknar närmast baljorna av Johannesbrödträdet, vilka i allmänhet begagnades till boskapsföda, och endast i brist på bättre åtos av människor såsom

19

19

19

19

19

19

19

19

19

19

19

19

19

19

19

19

19

19

19

19

19

19

19

19

19

19

näring. Sägna att Johannes döparen hade sådana till sin föda i öknen har givit anledning till trädets svenska namn.

Furste. Se under Änglar.

Födslovåndor i Matt. 24:8. Mark. 13:8 innebär en häntydning på de judiska skriftlärdes lära om att Messias' tillkommeelse skulle föregås av en tid med svåra omvälvningar och lidanden, vilka de betecknade med uttrycket »de messianska födslovåndorna».

Förbund. [Detta ord användes i Gamla test., utom i sin egentliga betydelse och till beteckning av förhållandet mellan Gud och hans folk, stundom ock med betydelsen *förpliktelse*. Uttrycket *sluta (upprätta) ett förbund med någon*, som hos oss alltid innebär ett ömsesidighetsförhållande, kan därför än nyttjas med betydelsen *åta sig en förpliktelse* mot någon, *giva ett löfte* åt någon, än med betydelsen *pålägga någon en förpliktelse*, *taga ett löfte* av någon. I den förra meningen står *förbund* t. ex. 1 Mos. 9:9 f. (om Guds löfte till Noa), 15:18 (om Guds löfte till Abraham), 2 Krön. 34:31 (om Josias löfte att tjäna Herren). I den senare betydelsen förekommer ordet 2 Mos. 31:16 (om sabbatsbudet), Jos. 7:11 (om befallningen angående tillspillogivning). Jfr särskilt 5 Mos. 4:13: »Herren förkunnade eder sitt förbund, som han bjöd eder att hålla, nämligen de tio orden»; härav förklaras att den låda i vilken lagens tavlor förvarades har fått namnet *förbundsarken*. Jfr ock Testamente.]

Fördärvaren (2 Mos. 12:23. 2 Sam. 24:16. 1 Krön. 21:15. 1 Kor. 10:10; jfr Jes. 37:36). Mordängeln, vilken närmare beskrives i Vish. 18:16 f.

Förlåt. Förhänge, gardin. Särskilt om det förhänge som i templet utgjorde skiljevägg mellan »det heliga» och »det allraheligaste» (2 Mos. 26:31 f. Hebr. 6:19), men ock om det som hängde för själva ingången till det herodianska templet (Syr. 50:5).

Församlingsföreståndare (Fil. 1:1. 1 Tim. 3:1 f.). Detta ord motsvaras i den

Förbund. Betyder i Gamla test. en överenskommelse mellan två parter med ömsesidiga förpliktelser och rättigheter. Mycket ofta betecknas förhållandet mellan Israel och dess Gud som ett förbund, varvid dock alltid Gud är den som i sin kärlek har stiftat förbundet; han har pålagt folket dess förpliktelser och givit det sina löften. Guds förbund med Israel är då blott ett annat uttryck för att Gud har utkorat detta folk till sitt egendomsfolk. Guds förbund med Israel grundar sig på förbundet med patriarkerna och med folket vid Sinai. Förbunds slutet åtföljes av högtidliga ceremonier. *Förbund* kan i en mer begränsad bemärkelse stå som beteckning för en frivilligt åtagen förpliktelse, löfte (t. ex. 1 Mos. 9:9 f.), eller för en pålagd fordran, såsom Guds bud, den gudomliga lagen (5 Mos. 4:13). Arken, i vilken lagens tavlor sägas hava förvarats, kallas därför också *förbundsarken*. Jfr ock Testamente.

grekiska texten av *epi'skopos*. I äldre översättningar återgives det grekiska uttrycket med det därur bildade svenska *biskop*. Ursprungligen betydde det helt allmänt *tillsyningsman, vårdare*; därför i 1 Petr. 2:25 rättast: »edra själars *vårdare*». Det grekiska ordet har sedan blivit benämning på personer som hade att vårda och leda de kristna församlingarna. Till en början voro dessa personer icke väsentligen skilda från »de äldste» (grek. *presby'teroi*, varav vårt *präster*); jfr Apg. 20:17, 28. Tit. 1:5, 7. Senare kom *episkopos* att beteckna en person som ensam hade tillsyn över en eller flera församlingar och dessas »äldste».

Församlingstjänare (Fil. 1:1. 1 Tim. 3:8 f.) återgiver det grekiska *dia'konos*, som egentligen helt allmänt betyder *tjänare*, men i de äldsta kristna församlingarna särskilt begagnades om en person som hade vården om fattiga och sjuka. I Rom. 16:1 omtalas ock en *församlingstjänarinna*. Jfr 1 Tim. 3:11.

Församlingsänka (1 Tim. 5:9). Äldre kvinna i änkestånd, som brukades i församlingens tjänst.

Försoningsdagen. Se **Fastedagen**.

Förvaltare. För att förstå 1 Kor. 9:17 bör man veta att en förvaltare, huru högtbetrodd och självständig han än i vissa fall kunde vara (jfr Luk. 16:1 f.), dock vanligen var en livegen träl, och såsom sådan ej kunde göra anspråk på någon lön.

Förödelsens styggelse (Matt. 24:15. Mark. 13:14). Med detta uttryck — som också finnes i Dan. 11:31. 12:11 och där i sin hebreiska form trognast återgives med *styggelse som kommer åstad förödelse* (jfr Dan. 8:13) — betecknas i 1 Mack. 1:54 det enligt 1 Mack. 1:59. 2 Mack. 6:2 av Antiochus Epifanes år 168 f.Kr. i Jerusalems helgedom ovanpå Herrens brännoffersaltare uppsatta Jupiters-altaret. Uttrycket ansluter sig nära till den gammaltestamentliga användningen av *styggelse* såsom likbetydande med *avgud* (1 Kon. 11:5, 7. Jer. 4:1). Vid profetian i Mark. 13:14, där enligt grundtexten en

manlig person avses, bör man väl tänka på en kommande Antikrist, en »Laglöshetens människa» (2 Tess. 2: 3 f.).

Gad (Jes. 65: 11). Namn på en av avfälliga israeliter dyrkad lyckobringande gudom; jfr 1 Mos. 30: 11.

Galban (2 Mos. 30: 34. Syr. 24: 15). Den starkt luktande kådan av en österländsk växt.

Gamla testamentets text. [Med undantag av några mindre stycken (se under Arameiska) är Gamla test. ursprungligen skrivet på hebreiska. Fastän mycket av vad det innehåller nedskrevs många århundraden före Kristi födelse, när ingen av de till vår tid bevarade kända handskrifterna längre tillbaka än till 900-talet e.Kr.; den äldsta fullständiga är från år 1009. Skälet till detta förhållande ligger dels i judeförföljelsernas förstöringsarbete — redan 1 Mack. 1: 56 vittnar härom — dels i judarnas egen pietetsfulla vana att undanskaffa alla genom slitning eller på annat sätt skadade handskrifter, för att hindra att de utsattes för vanvård. Vi hava emellertid kvar tidiga översättningar av Gamla test:s skrifter, gjorda redan under den förkristna tiden, och vi kunna genom dem se huru texten då förelåg. Äldst bland] dessa översättningar är en grekisk, den s.k. Septuaginta (»de sjuttio uttolkarnas»). När i Nya test. utsagor av gammaltestamentliga författare upprepas, äro de mycket ofta anförda efter Septuaginta, icke omedelbart översatta från grundtexten. Då Septuaginta ej sällan var mindre ordagrann, stundom också hade en något annan hebreisk text än den vi hava att utgå ifrån, är det naturligt att citat ur Gamla test. i Nya test. ej alltid i den svenska översättningen kunna på båda ställena hava samma lydelse. Vid ordagrann överensstämmelse fäste man under den bibliska tiden ej så stort avseende. Bevis härför finner man också, om man jämför parallelltexter i Gamla test. med varandra, t.ex. Ps. 18 med 2 Sam. 22, Jer. 52 med [2 Kon. 24, 18 f. osv.

Den föreliggande svenska översättningen

Gamla testamentets text. Med undantag av några mindre stycken (se under Arameiska) är Gamla test. ursprungligen skrivet på hebreiska. Sedan en enhetlig text omkring år 100 e. Kr. blivit av judiska skriftlärde fastställd, kom denna snart att betraktas som den enda riktiga och normgivande gammaltestamentliga texten. De skriftlärde företogo sig nu att korrigera alla handskrifter för att bringa dem i överensstämmelse med den antagna normen, varigenom avvikelser så småningom nästan helt försvunno. Då judarna plögade undanskaffa alla utnötta eller skadade handskrifter, för att dessa ej skulle vanhelgas eller vilseleda läsaren, blev följdén, att äldre eller från den normgivande, s. k. massoretiska texten avvikande handskrifter endast i undantagsfall hava bevarats till vår tid. De äldsta kända handskrifterna till Gamla test. äro de som år 1947 och senare påträffades i Qumran, Dödahavs-rullarna. Ätminstone en del av dessa äro från förkristen tid och avspegla sålunda ett skede i texthistorien, då en normerande text ännu ej blivit antagen. Innan detta stora fynd gjordes, kände man inga gammaltestamentliga handskrifter av större omfång, som nådde längre tillbaka än till slutet av 800-talet e. Kr. Den äldsta fullständiga med visshet bevarade handskriften till hela Gamla test. är från år 1008. Betydelsefulla textvittnen av hög ålder äro ett antal översättningar av Gamla test., somliga gjorda redan under den förkristna tiden. Äldst bland ——— 2 Kon. 24: 18 f. osv.

Den föreliggande svenska översättningen går ut från den hebreiska grundtexten och följer, så troget som möjligt, denna text i

går naturligtvis ut från den hebreiska grundtexten och följer, så troget som möjligt, denna text i den form som judiska skriftlärde under århundradena närmast Kristi födelse höllo för den riktiga. Denna form] är så enhetlig och fast, att den text från vilken Luther gjorde sin översättning kan sägas nära nog sammanfalla med den som nu har följts. Den enda anmärkningsvärda olikheten är att tre verser, Jos. 21:36, 37 och Neh. 7:68, som Luther upptog, nu, enligt de bästa handskrifterna, hava måst uteslutas. Verserna hava emellertid icke därför försvunnit ur vår bibel: de två förstnämnda återfinnas i 1 Krön. 6:78 f., den sistnämnda i Esr. 2:66.

Om detta oaktat 1917 års översättning på icke få ställen rätt mycket skiljer sig från vår gamla kyrkobibel av år 1703 (»Karl XII:s bibel»), som nära ansluter sig till Gustav I:s bibel, vilken i sin ordning troget följer Luthers tolkning, så är skälet det att vår tid har ojämförligt bättre medel till att förstå en hebreisk text, än man ägde på 1500-talet.

Den *ordning* i vilken de gammaltestamentliga skrifterna stå i vår bibel härrör från Septuaginta och den latinska översättningen, »Versio vulgata». De äro där ordnade efter innehållet: först de berättande böckerna, sedan de poetiska och undervisande, sist de profetiska. I den hebreiska bibeln är böckernas ordning mer beroende på historiska förhållanden. Först står, likasom hos oss, »Lagen», Moseböckerna, därför att dessa tidigast kommo att gälla såsom heliga skrifter; därefter följa »Profeterna», till vilka räknas icke blott de skrifter vi kalla profetiska (Daniel dock undantagen), utan också Josua, Domarboken, Samuelsböckerna och Konungaböckerna. Först längre fram, sedan också dessa skrifter hade tillvunnit sig anseende såsom heliga, blevo Gamla test:s återstående böcker efter hand samlade och likställda med de båda äldre samlingarna, och betecknades då med det något obestämda namnet »Skrifterna». I Nya test. sammanfattas stundom Gamla test:s heliga böcker under benämningen »lagen och profeterna», en

den form som de judiska skriftlärde höllo för den riktiga. — Denna form ——— *versnumreringen*¹ från 1500-talet.

benämning som väl härrör från en tid då »Skrifterna» ännu icke hade tillvunnit sig fullt erkännande såsom kanoniska.

Vår nuvarande *kapitelindelning* i bibeln är från 1200-talet, *versnumreringen*¹ från 1500-talet.

G a s e l l (5 Mos. 12: 15. Höga V. 2: 9. Jes. 13: 14). Namn på ett djursläkte som närmast liknar våra rådjur.

G e h e n n a. Se **D ö d s r i k e t**.

G e r a. Viktbeteckning; en gera= $\frac{1}{20}$ sikel. Se **M å t t**, **m y n t** och **v i k t**.

G o m e r [*go'mer*]. Rymdmått motsvarande omkr. $\frac{3}{2}$ liter. Se **M å t t**, **m y n t** och **v i k t**.

G r a v. Gravarna höggos i Palestina ofta ut i klippvallar och bergväggar, antingen så, att man där beredde plats för allenast ett enda lik, eller så, att man i berget urholkade hela kamrar med gravplatser för flera lik (Jes. 22: 16. Matt. 27: 60. Joh. 11: 38). Om det sistnämnda slaget är det fråga Matt. 8: 28 f. och parallellställen. Till sådana gravkamrar kunde också naturliga grottor begagnas (1 Mos. 23: 9). En gång om året plögade judarna bestryka bergväggen invid gravarna med vit färg, för att utmärka platsen och på samma gång giva den ett pryddigt utseende (Matt. 23: 27). Stundom uppfördes på gravplatserna praktfulla byggnader (1 Mack. 13: 27 f. Matt. 23: 29). — Det gammaltestamentliga uttrycket *samlas till sina fäder* beror på seden att begrava i familjgravar.

G r ä d d m j ö l k. Uttrycket användes, ehuru mindre egentligt, om en i österlandet omtyckt särskild form av mjölk, vilken åstadkommes därigenom att mjölken genom viss behandling bringas att antaga en tjockare och fastare beskaffenhet.

G u d s s ö n e r. Se under **Ä n g l a r**.

H a l l e l u j a [*halleluja'*] (Ps. 104: 35. 135: 1, 21). Egentligen *hallelu'Jah*, »loven Herren!» (*Jah* är här en förkortad form för

¹ I de fall då det ej tydligt framgår var en vers slutar och ny vers börjar betecknas gränsen med ett litet lodrätt streck (*versdelare*) ovan i raden.

Jahve'). Ofta såsom begynnelse- eller slutord i lovsånger.

Han. Se Herren.

Hand. [Förekommer i flera för oss främmande förbindelser. Israeliterna drogo ut ur Egypten *med upplyft hand* (2 Mos. 14:8), i öppet trots. Gud lovar] något *med upplyft hand* (2 Mos. 6:8. 4 Mos. 14:30. Neh. 9:15), med edlig försäkran. Begå synd *med upplyft hand* (4 Mos. 15:30), uppsåtligen. *Lägga handen på munnen* (Job 21:5. Ords. 30:32. Vish. 8:12. Syr. 5:12), pålägga sig tystnad, förstummas. *Taga (bära) sin själ i sin hand* (Dom. 12:3. 1 Sam. 19:5. 28:21. Job. 13:14. Ps. 119:109), trotsa faran, sätta sitt liv på spel. *Herrens hand kom över honom* (Jes. 8:11. Hes. 1:3), han fattades av profetisk hänryckning. *Klappa i händerna, slå ihop (tillsammans) händerna*, stundom uttryck för hån eller förtrytelse (4 Mos. 24:10. Job 27:23. Klag. 2:15. Hes. 6:11. Nah. 3:19).

Handfyllning [(2 Mos. 28:41. Syr. 45:15). Invigning till prästämbetet. Anledning- en till uttrycket ses av 2 Mos. 29:23 f. Såsom en religiös invigningsceremoni omtalas ock handpåläggning (4 Mos. 27:18, Apg. 13:3. 1 Tim. 4:14).]

Handsbredd. Står i Gamla test. för grundtextens *te'fach* eller *to'fach*, längdmått motsvarande omkr. $\frac{1}{12}$ meter. Se Mått, mynt och vikt.

Hanegället. Se under Tid. Tidsberäkning.

Harmagedon [*Harmage'don*] är Upp. 16:16 namnet på platsen för den sista, avgörande striden mellan Gud och hans fiender. Ordet har tolkats såsom en grekisk omskrivning av det hebreiska *Har Megiddo'*(n), Megiddos berg. Megiddo var en stad i norra Palestina (invid Jisreels slätt), i vars närhet flera stora strider utkämpades under Israels historia (Dom. 5:19. 1 Sam. 29:1. 2 Kon. 23:29. 1 Mack. 12:49).

Harpa. Står i Gamla test. för *kinno'r*, i Apokryfiska böckerna och Nya test. för *kit'ra*, såsom beteckning för [ett stränginstrument, troligen utan resonansbotten, och be-

Hand. Förekommer i flera för oss främmande förbindelser. Gud lovar ——— Nah. 3:19).

Handfyllning (2 Mos. 28:41. Syr. 45:15). Att giva någon handfyllning betyder att en enskild eller en grupp anställer en person för en viss syssla och mot ett bestämt vederlag. I Babylonien betecknas med detta uttryck värvning av militärer, i Gamla test. anställande av präster mot en bestämd andel i offren. Någon speciell invigningsceremoni avses icke med uttrycket. En sådan utgör däremot handpåläggningen, vilken omtalas i både Gamla och Nya test. såsom en religiös ceremoni, varigenom en kraft eller en nådegåva av något slag överföres från en människa till en annan (1 Mos. 48:14 f. 5 Mos. 34:9. Mark. 5:23. 10:16); som invigning till ett ämbete (4 Mos. 27:15 f. Apg. 13:3).

Harpa. ——— ett stränginstrument, snarare påminnande om en lyra än om en harpa, och betydligt ——— (1 Mos. 31:27). Jfr Psaltare.

tydligt] mindre än vår harpa. Kunde av den spelande bäras på armen och alltså användas jämväl under gång [(1 Mos. 31: 27).]

Havet. Står stundom, alltefter sammanhanget, såsom beteckning för Döda havet (Hes. 47: 8), Nilen (Jes. 19: 5), Euftrat (Jer. 51: 36).

Havsländerna (1 Mos. 10: 5, Jes. 11: 11). Ofta såsom beteckning för Medelhavets öar och kuster.

Havsvägen [(Jes. 9: 1). Den väg som genom norra Palestina ledde från Damaskus till Medelhavet.]

Hebreiska. Se **Arameiska.**

Hedmarken [(5 Mos. 1: 1). Beteckning för den breda, torra dalsänkan norr och söder om *Döda havet*, och för stränderna omkring denna sjö, vilken i Gamla test. stundom jämväl kallas *Hedmarks havet*.]

Helgedom och Tempel. Av dessa uttryck användes i 1917 års översättning *tempel* till att beteckna det egentliga templet, den byggnad där arken, skådebrödsbordet och de övriga heligaste föremålen förvarades, under det att *helgedom* nyttjas om hela tempelområdet med förgårdar osv. Både i den hebreiska och i den grekiska delen av vår bibel skiljas dessa begrepp genom olika ord.

Helig. [Står icke blott om Gud i hans upphöjdhet över allt jordiskt och mänskligt, utan ock om sådant som på något sätt står i förbindelse med Gud och är avsondrat från det som är jordiskt och syndigt. Därför kan ock ordet, isynnerhet i Gamla test., ofta användas om rent yttre ting (se t. ex. lagarna i 3 Mos.; vidare 1 Sam. 21: 4 f. osv.). Heligheten framställes ej sällan såsom innebärande farlighet för dem som själva icke äro heliga (se 2 Mos. 19: 12 f. 4 Mos. 4: 15. 2 Sam. 6: 6 f.; jfr ock Jes. 65: 5). Att bliva helig kan ock stundom (2 Mos. 29: 37. 30: 29) betyda detsamma som hemfalla åt *tillspllogivning* (se detta ord). — När Paulus i sina brev talar om de heliga, tänker han på den kristna församlingens medlemmar företrä-

Havsvägen (Jes. 9: 1). Den väg som genom norra Palestina ledde från Damaskus till Gasa vid Medelhavet.

Hedmarken (5 Mos. 1: 1). Beteckning för den breda, steppartade dalsänkan omkring Jordan och Döda havet, vilken sjö i Gamla test. stundom kallas *Hedmarks havet*.

Helig. Står icke blott om Gud i hans upphöjdhet över allt jordiskt och mänskligt, utan ock om sådant som på ett särskilt sätt står i förbindelse med Gud och är avsondrat från det som är jordiskt och syndigt. Därför kan ock ordet, i synnerhet i Gamla test., ofta användas om rent yttre ting, främst om allt som hör till gudstjänsten (se t. ex. lagarna i 3 Mos.). Heligheten skildras ej sällan såsom farlig för dem som själva icke äro heliga (se 2 Mos. 19: 12 f. 4 Mos. 4: 15. 2 Sam. 6: 6 f.). Att Gud bevisar sig helig (3 Mos. 10: 3. 4 Mos. 20: 13. Jes. 5: 16. Hes. 20: 41. 28: 22, 25), betyder, att han uppenbar sig för människor i sitt sanna väsen och att hans handlande, som mestadels sker på ett förborgat sätt, vid vissa tillfällen blir ome-

desvis såsom uttagna ur den forna judiska eller hedniska omgivningen och överlämnade åt Gud, icke på deras sinnesbeskaffenhet. — Om det heliga] och det allraheligaste såsom benämningar på skilda rum i tabernaklet och templet upplysa 2 Mos. 26: 33. 1 Kon. 6: 16. Hebr. 9: 2 f. — Högheligt (2 Mos. 29: 37) är det som besitter högsta grad av helighet. — Se vidare under Änglar.

Heloffer. Se Brännoffer.

Herde nyttjas stundom i Gamla test. i betydelsen *ledare, furste, konung*. Så Jes. 44: 28. Jer. 2: 8. Hes. 34. 37: 24. Mik. 5: 5 osv.

Herodianer (Matt. 22: 16. Mark. 3: 6. 12: 13). Så kallades judar som stodo på den herodiska konungaättens sida och understödde det romerska väldet i Palestina.

Herren motsvarar i Gamla test. två olika hebreiska ord. Det ena är *adonai'*, egentligen *min herre*, av det vanliga, också om människor använda *ado'n*, herre, det andra är ett egennamn för Israels Gud, vilket ursprungligen sannolikt uttalades *Jahve'*, men i nyare tid har kommit att hos de kristna (med andra vokaler) [uttalas *Jehova'*. När *Herren* motsvarar *Jahve'* i grundtexten, skrives ordet lämpligen, såsom redan i 1541 års bibel, HERREN. Förbindelsen »Herren] HERREN» är sålunda detsamma som *Herren Jahve (Jehova)*. För judarna blev detta namn så heligt att de till slut icke ens vågade uttala det. I Gamla test:s skrivna text fingo namnets konsonanter visserligen stå kvar, men i stället sade man *adonai'*. Stundom använde man i stället för gudsnamnet helt andra ord, t.ex. *himmelen* (Dan. 4: 23. 1 Mack. 4: 24; jfr Luk. 15: 18) eller *Namnet* (3 Mos. 24: 11, 16) eller blott *Han* (1 Mack. 2: 61). I sistnämnda skrift undvikes alldeles nämnandet av Guds namn. Likaså i Esters bok; märk särskilt Est. 4: 14, där *från något annat håll* betyder *från Herren*. — *Herrens ängel* se under Änglar.

Himmel. [Om *himmelen* i st. f. *Herren* se *Herren*. Om *himmelens härskaror* se *Sebaot* och *Änglar*. Israeliterna antogo

delbart synligt i all sin härlighet. — När Paulus i sina brev talar om de heliga, tänker han på den kristna församlingens medlemmar företrädesvis såsom uttagna ur det forna judiska eller hedniska väsendet och överlämnade åt Gud, icke på deras sinnesbeskaffenhet. — Om det heliga ——— under Änglar.

Herren ——— uttalas *Jehova'*. När *Herren* motsvarar *Jahve'* i grundtexten, har ordet stundom, såsom redan i 1541 års bibel, skrivits HERREN. Förbindelsen »Herren ——— under Änglar.

Himmel. Om *himmelen* i st. f. *Herren* se *Herren*. Om *himmelens härskaror* se *Sebaot*. Gamla test. antyder tillvaron av flera

tillvaron av flera himlar ovanför varandra. Till denna föreställning anknyta sig Paulus' ord i 2 Kor. 12:2, att han hade blivit upprekt ända till tredje himmelen.]

Himmelriket eller **Gudsrike** [(Matt. 3:2. Mark. 1:15). Den nya, gudomliga världsordning med ett nytt liv, som genom Messias kommer från himmelen till jorden. — Himmelrikets medborgare kallas Matt. 13:38 *rikets barn*. Se under **Barn**.]

Hin. Rymdmätt motsvarande omkr. 6 liter. Se **Mått**, **mynt** och **vikt**.

Hjärtat var för israeliterna icke blott känslornas utan och förståndets och tankens säte; se t.ex. 2 Mos. 31:6. Matt. 9:4.

Homér [*ho'mer*]. Rymdmätt motsvarande omkr. 360 liter. Se **Mått**, **mynt** och **vikt**.

Horn. Stundom såsom sinnebild av makt, t.ex. 1 Kon. 22:11. Ps. 132:17. Jer. 48:25. Am. 6:13. Syr. 49:5. *Upphöja någons horn* (1 Sam. 2:10. Syr. 47:5), göra mäktig. *Upphöja sitt horn* (Ps. 75:5 f.), vara övermodig. Orden »som har upprättat åt oss *ett frälsningens horn*» (Luk. 1:69), ävensom motsvarande uttryck i Ps. 18:3 (2 Sam. 22:3), åsyfta väl ursprungligen brännoffersaltarets horn, vilka åt den som fattade i något av dem gävo skydd mot förföljare (2 Mos. 27:2. 1 Kon. 1:50).

Hosianna [(Matt. 21:9). Ett hebreiskt uttryck som egentligen betyder *Fräls!*, *Giv lycka!*, men enligt ett senare språkbruk motsvarar vårt *Hell!*, *Leve!*]

Husgudar. Gudabilder som dyrkades i de enskilda hemmen. Då det hebreiska ordets form ej tydligt anger huruvida en eller flera gudar avses och sammanhanget ej alltid så påtagligt avgör saken som i 1 Sam. 19:13, bliver översättningen stundom (t.ex. 1 Mos. 31:19 f.) osäker.

Huvud. *Skaka huvudet åt* (eller *mot* eller *efter*) *någon* (2 Kon. 19:21. Job 16:4. Ps. 22:8. Klag. 2:15. Syr. 12:18. Matt. 27:39), uttryck för hån eller skadeglädje.

Höga Visan. Egentligen »Sångernas

himlar ovanför varandra (5 Mos. 10:14. 1 Kon. 8:27. 2 Krön. 2:6. 6:18). Härtill anknyta sig Paulus' ord i 2 Kor. 12:2, att han hade blivit upprekt ända till tredje himmelen.

Himmelriket eller **Gudsrike** (Matt. 3:2. Mark. 1:15). Den nya tidsålder som med Jesus Kristus på ett begynnande sätt har kommit till världen, och som genom Kristi återkomst kommer till sin fullbordning (Mark. 9:1). — Himmelrikets medborgare kallas Matt. 13:38 *rikets barn*. Se under **Barn**.

Hosianna. Det hebreiska uttrycket är egentligen en bön om hjälp: *Fräls!*, *Giv lycka!* (Ps. 118:25), men kom så småningom att användas som ett jubel- och hyllningsrop (Matt. 21:9).

sång», »den yppersta sången». — Grundtexten till Höga V. är icke uppdelad i stycken som tydligt visa när en ny avdelning inträder; icke heller angives vilka de talande äro, eller när en ny person begynner tala. Av de hebreiska ordens former kan man visserligen ofta se om den tilltalade är en man eller en kvinna, men i flera fall råder ovisshet. De i kapitelöverskrifterna meddelade uppgifterna vilja därför endast antyda vad som har förefallit uttolkarna mest sannolikt. — Den nuvarande boken torde vara sammansatt av flera skilda, ursprungligen självständiga sånger.

Höjd eller Offerhöjd kallas stundom i Gamla test. icke blott en naturlig höjd där kananéer och israeliter höllo sin gudstjänst, utan också ett altare eller annan byggnad som hade uppförts därpå. Så måste ordet fattas, när det talas om att *bygga* eller *bryta ned* eller *bränna upp* en offerhöjd (1 Kon. 11:7. 2 Kon. 17:9. 23:8, 15).

Hövitsman. Står i Matt. 8:5—13 och 27:54, jämte parallellställen, samt på ett antal ställen i Apg. såsom översättning av uttryck som beteckna befälhavaren över en häravdelning motsvarande ett kompani hos oss (egentligen betyda orden »befälhavare över hundra»). I Gamla test. står ordet ofta, likasom sammansättningarna *över-* och *underhövitsman* (2 Sam. 18:1), i en mer obestämd betydelse.

Infria löfte. Att »infria ett löfte» som man i nöd och farlighet hade gjort till Gud betraktades av israeliten icke såsom en tyngande förpliktelse, utan såsom ett glädjeämne. Härigenom kastas ljus över sådana ställen som Job 22:27. Ps. 50:14. 61:9. Ords. 7:14.

Ivraren (Matt. 10:4. Mark. 3:18. Luk. 6:15. Apg. 1:13), på grekiska *zēlōtēs*. Binnamn på Simon, en av de 12 apostlarna; betecknar honom såsom tillhörande ett judiskt parti som i nitälskan för judafolket och dess lagar ville med våld avskaffa det romerska väldet i Palestina.

Jesurun [*Je'surun*] (5 Mos. 32:15. 33:5.

Jes. 44:2). Ett poetiskt namn på Israels folk, betecknande detta folk såsom »det rättssinniga», detta kanske i avsiktlig motsats till den tydning av namnet *Jakob*, som lämnas i 1 Mos. 27:36.

Jubelhörn (2 Mos. 19:13. Jos. 6:5). Hävdvunnen översättning av ett hebreiskt uttryck som egentligen betyder *vådurshorn*; *jubel* är härvid en omtydning av det hebreiska *jobe'l*, vådur. Det s.k. jubelåret (se 3 Mos. 25:8 f.) har sitt motsvarande hebreiska namn därav att dess inträde kungjordes medelst horn- eller trumpetstötter.

Judeen. Står i Nya test. oftast såsom beteckning för landskapet Judeen, som i stort sett omfattade södra delen av Palestina väster om Jordans nedre lopp och Döda havet. På några ställen särskilt i Luk. och Apg., och på talrika ställen i de apokryfiska böckerna, användes namnet, enligt grekiskt-romerskt språkbruk, såsom beteckning för hela Palestina; så är t.ex. fallet i Luk. 1:5. 23:5 osv.

Jupiter [*Ju'piter*] (2 Mack. 6:2. Apg. 14:12). Namn på romarnas främste gud. Av grekerna kallades han *Zeus*.

Kab. Rymdmätt motsvarande omkr. 2 liter. Se **Mätt**, **mynt** och **vikt**.

Kaldéer. Se **Vise män**.

Kalmus [(2 Mos. 30:23. Jes. 43:24. Jer. 6:20. Hes. 27:19)]. Växt med starkt luktande och smakande rot; användes vid beredning av oljor och salvor.]

Kanoniska (av *ca'non*, rättesnöre) kallas, i motsats till Apokryfiska böckerna, de bibelns böcker som av kyrkan äro antagna såsom rättesnöre för tro och liv. Vårt kanoniska Gamla test. är detsamma som de palestinensiska judarnas bibel. Nya test:s kanon blev på 300- och 400-talen kyrkligt fastställd.

Kassia [(2 Mos. 30:24. Ps. 45:9. Hes. 27:19)]. Välluktande bark av vissa växter, använd vid beredning av oljor och salvor.]

Kastskovel [(Jes. 30:24. Matt. 3:12)]. Beteckning för det redskap med vilket den uttröskade, men ännu med den sönderkros-

ade kärnan, uttröskades. Det är ett redskap som består af en lång, smal, böjlig stång, som är försett med en bred, spetsig, uttröskande kant. Det användes till att uttröska kärnan från den sönderkrosade kornet. Det är ett redskap som användes till att uttröska kärnan från den sönderkrosade kornet. Det är ett redskap som användes till att uttröska kärnan från den sönderkrosade kornet.

ade kärnan, uttröskades. Det är ett redskap som består af en lång, smal, böjlig stång, som är försett med en bred, spetsig, uttröskande kant. Det användes till att uttröska kärnan från den sönderkrosade kornet. Det är ett redskap som användes till att uttröska kärnan från den sönderkrosade kornet. Det är ett redskap som användes till att uttröska kärnan från den sönderkrosade kornet.

Kalmus (2 Mos. 30:23. Jes. 43:24. Jer. 6:20. Hes. 27:19). Vattenväxt med starkt aromatisk smak och lukt; användes till beredning av oljor och salvor.

Kanoniska (av *ca'non*, rättesnöre) kallas, i motsats till Apokryfiska böckerna, de bibelns böcker som av kyrkan äro antagna såsom rättesnöre för tro och liv. Vårt kanoniska Gamla test. är detsamma som de palestinensiska judarnas bibel. Nya test:s kanon blev på 300- och 400-talen kyrkligt fastställd.

Kassia (2 Mos. 30:24. Ps. 45:9. Hes. 27:19). Välluktande växtdelar av kanelträdet; användes till beredning av smörjelse och salvor.

Kastskovel (Jes. 30:24). Den på tröskplatsen utbredda, nyss uttröskade säden kastades i luften med en trätjuga. Sedan genom

sade halmen blandade säden på den öppna tröskplatsen kastades i luften, för att genom vinden rensas från agnar och halm. *Kasta med*] *kastskovel* bildligt om prövning genom hemsökelse (Jer. 15:7) och om utskiljandet av de onda människorna från de goda vid domen (Matt. 3:12).

Kemos (1 Kon. 11:7. Jer. 48:7). Moabiternas huvudgud. *Kemos' folk* (4 Mos. 21:29) är sålunda detsamma som *Moab*.

Keretéer och *peletéer* [(förut *kreti och pleti*) (2 Sam. 8:18. 1 Kon. 1:38). Davids livvakt. Förmodligen beteckna de båda orden ursprungligen manskap från olika folkslag.]

Kerub [*keru'b*]. [Benämning på ett övernaturligt väsen, vars gestalt i Hes. 1 och 10 (jfr Upp. 4:6 f.) skildras såsom i flera avseenden djurliknande. Keruberna äro Herrens tronbärare: »han som tronar på keruberna» är en flera gånger (1 Sam. 4:4 osv.) mötande beteckning för Gud. I Ps. 18:11 f. säges Herren »fara på keruben» bland ljungeldar och tjocka moln (jfr »kerubernas vagn» Syr. 49:8). Keruber nämnas ock såsom väktare av paradiset (1 Mos. 3:24), och kerubavbildningar omtalas flerstädes (2 Mos. 25:18 f. osv.), särskilt i sammanhang med förbundsarken.]

Kesita [*kesi'ta*]. En i 1 Mos. 33:19. Jos. 24:32. Job 42:11 förekommande vikt- och värdebeteckning. Kesitans storlek är för oss numera okänd.

Klippdassar (3 Mos. 11:5. Ps. 104:18). Ett i bergsklyftor levande djursläkte, något större än kaninen. I Ords. 30:26 prisas de för sin klokhet.

Koloni. Staden Filippi kallas Apg. 16:12 en romersk koloni, d.ä. ett samhälle dit på en gång ett större antal romerska medborgare hade inflyttat, och som i sammanhang därmed av den romerska staten hade erhållit vissa förmåner.

Kor. Rymdmått motsvarande omkr. 360 liter. Se *Mått*, *mynt* och *vikt*.

Kunskap, på grekiska *gnō'sis* (1 Kor.

denna första rensning halmen hade bortförts, kastades den kvarliggande säden med en skovel, varvid agnarna frånskildes. *Kasta med* — — — (Matt. 3:12).

Keretéer och *peletéer* (förut *kreti och pleti*) (2 Sam. 8:18. 1 Kon. 1:38). Davids livvakt. De båda orden, som rimma även på hebreiska, beteckna förmodligen manskap från olika folkslag, sannolikt kreter och filistéer.

Kerub [*keru'b*]. Benämning på ett överjordiskt väsen, vars gestalt bar drag av både människa och djur (Hes. 1 och 10; jfr Upp. 4:6 f.). Bilder av keruber förekommo i templet (2 Mos. 25:18 f. 1 Kon. 6:29). Beträffande kerubernas funktion äro uppgifterna skiftande. Efter syndafallet satte Gud keruberna till att bevaka vägen till livets träd (1 Mos. 3:24). I Hesekiels syn angående Jerusalem vilar Guds härlighet på keruben (9:3. 10:4; jfr Ps. 18:11). »Han som tronar på keruberna» är en flera gånger (1 Sam. 4:4 osv.) mötande beteckning för Gud såsom uppenbarande sig över förbundsarken. Gemensamt för de olika föreställningarna om keruberna är, att de uppfattas som tjänande väsen i Guds närhet. I den kristna traditionen hava de därför icke utan skäl kommit att betraktas som en klass av änglar.

8: 1 f. 12: 8. 13: 2. 2 Kor. 11: 6. 1 Tim. 6: 20), är särskilt hos Paulus beteckning för en verklig eller inbillad högre insikt i andliga ting.

K u s är i hebreiskan det vanliga namnet på Etiopien.

K v a r n. Israeliterna använde mest handkvarnar, bestående av två stenar, mellan vilka säden maldes sönder för hand. De sköttes vanligen av kvinnorna (Matt. 24: 41). I stället för kvarn begagnades stundom mortel (4 Mos. 11: 8. Ords. 27: 22). Kvarnstenen i Matt. 18: 6. Mark. 9: 42 är efter grundtexten den övre, av en åsna kringvridna stenen i en större kvarn.

K v a r t e r. Står i Gamla test. för grundtextens *ze'ret*, längdmått motsvarande omkring $\frac{1}{4}$ meter. Se **M å t t**, **m y n t** o c h **v i k t**.

K ä r l e k s m å l t i d. Se **B r ö d s b r y t e l s e**.

K ä r l e k s ä p p l e n (1 Mos. 30: 14. Höga V. 7: 13). Frukt av den giftiga alrunan (mandragoran), som mångenstädes ännu anses besitta hemlighetsfulla krafter. Av de äppelformiga frukterna beredas ännu kärleksdrycker, och dessa frukters hebreiska namn (*duda'im*) tyder på att man också hos israeliterna har tillskrivit dem makten att väcka kärlek (*dod'im*).

K ö t t. *Kött, kött och blod* (Jes. 31: 3. Joh. 1: 14. Matt. 16: 17), jordisk natur, mänsklig natur; de som äro av sådan natur (jfr Syr. 14: 18). *Vandra efter köttet* (Rom. 8: 4), följa sin syndiga natur. *Sätta kött sig till arm* (Jer. 17: 5), sätta sin tillit till mänsklig makt (jfr 2 Krön. 32: 8, *en arm av kött*). *Mitt kött och blod* (Jes. 58: 7), min landsman. *Mitt kött och ben* (1 Mos. 29: 14), mina blodsfränder. *Kött* också flerstädes blygd.

L a d a n u m [*ladanum*] (1 Mos. 37: 25). Den till rökverk och såsom läkemedel användna kåda som bildar sig på kvistar och blad av cistusbusken.

L a g. Utom i sina vanliga och mer närliggande användningar nyttjas »lagen» ofta såsom beteckning för de fem Moseböckerna, den för judarna viktigaste delen av Gamla

test. Därjämte ock, stundom ensamt (Joh. 10:34. 12:34), stundom med tillägget »och profeterna» (Luk. 16:16; jfr Matt. 11:13), i samma allmänna mening som »skriften», inbegripande judarnas alla heliga skrifter. I Gamla test. står ordet stundom om den av Israels gudsmän meddelade religiösa och sedliga undervisningen i allmänhet (Jes. 1:10. 2:3. Sak. 7:12).

L a g l ö s h e t e n s m ä n n i s k a. Den Laglöse (2 Tess. 2:3, 8. Antikrist (se detta ord).

L a m p a. *Han skall alltid hava en lampa* (1 Kon. 11:36. 2 Kon. 8:19; Jfr Ps. 132:17), hans släkt skall alltid äga bestånd.

L e b - K a m a i [*Leb-Kamai*']. Beteckning på Babel Jer. 51:1. Ordet står i stället för *Kasd'im* (hebreiskans uttryck för *kaldéer* eller *babylonier*) på grund av ett bland judarna brukat hemlighetsfullt skrivsätt enligt vilket konsonanterna i ett ord utbyttes mot andra på så sätt att den första konsonanten i alfabetet ersattes med den sista, den andra med den näst sista osv. Det så uppkomna *Leb-Kamai* kan tolkas såsom betydande *mina motståndares hjärta*. Jfr *S e s a k*.

L e g i o n [*legio'n*] (Matt. 26:53). Större romersk häravdelning, som på nytestamentlig tid uppgick till omkr. sex tusen man. Mark. 5:9, 15. Luk. 8:30 beteckning för ett mycket stort antal.

L e t e k [*le'tek*]. Rymdmått motsvarande omkr. 180 liter. Se *M å t t, m y n t o c h v i k t*.

L e v i a t a n. Betecknar Job 40:20 f. krokodilen, Ps. 104:26 något stort havsdjur, Jes. 27:1 en ringlande orm, Ps. 74:14 en flerhövdad drake.

L i l i t (Jes. 34:14). Ett kvinnligt trollväsen.

L i v k l ä d n a d [(hebr. *kutto'net*, grek. *chitō'n*). Ett stundom blott till knäna, men vanligen längre ned nående skjortliknande plagg, som bars antingen ensamt eller under den till en fullständig dräkt erforderliga manteln.]

• **L j u s s t a k e.** Forntidens ljusstakar upp-

L i v k l ä d n a d (hebr. *kutto'net*, grek. *chitō'n*). Ett skjortliknande plagg av linne eller bomull, med eller utan ärmar. Det bars närmast kroppen, antingen ensamt eller under den till en fullständig dräkt erforderliga manteln. Livklädnaden hölls åt om midjan med ett skärp eller rep och kunde därmed

buro lampor, icke ljus. Ljus i vår mening voro då överhuvud okända. Se 2 Mos. 25: 31 f. Sak. 4: 2. 1 Mack. 4: 50.

L o g. Rymdmåt motvarande omkr. $\frac{1}{2}$ liter. Se **M ått**, **m y n t** och **v i k t**.

L o g e. Se **T r ö s k a**.

L u s t g å r d. Utom i sin allmänna användning nyttjas detta ord dels (1 Mos. 2: 8) om urtidens paradiset (Edens lustgård), dels (Jes. 1: 29. 65: 3. 66: 17) till att beteckna (på särskilt sätt anordnad) plats för hednisk gudsdyrkan.

L å g l a n d e t. Det mot kustlandet sluttande kulliga landskapet väster om Judeens bergsbygd.

L ä g e l (Ps. 56: 9. Matt. 9: 17). Kärl för förvaring av flytande ämne. Vin, vatten m.m. förvaras i österlandet ofta i skinnsäckar (skinnläglar).

L ä n d. *Utgå från någons länd* (1 Mos. 46: 26), härstamma från någon. *Lägga sin hand under någons länd* (1 Mos. 24: 2), bruk vid edgång. *Slå sig på länden* (Jer. 31: 19), uttryck för sorg eller medömkan. *Omgjorda sina länder*, med gördeln fästa upp livklädningen vid verksamhet (arbete, vandring, strid) som fordrade fri rörelseförmåga; också bildligt (Luk. 12: 35. 1 Petr. 1: 13), göra sig redo, vara beredvillig.

L ö v h y d d o h ö g t i d e n. Skördefest vid inbärgningen av vin- och fruktskörden om hösten; också kallad *bärgningshögtiden*. Den firades den 15—21 (22) i sjunde månaden (Tischri, motsvarande Oktober). Se 2 Mos. 23: 16. 3 Mos. 23: 39 f. 4 Mos. 29: 12 f. 5 Mos. 16: 13 f. Neh. 8: 14 f.

M a g e r. Se under **V i s e m ä n**.

M a k t. *Makten* står såsom beteckning för Gud Matt. 26: 64. Mark. 14: 62. Luk. 22: 69; *Guds makt* för arken såsom tecknet på Guds närvaro Ps. 78: 61. Med ungefär samma betydelse som *Makten* står **M a j e s t ä t e t** om Gud Hebr. 1: 3. 8: 1.

M a k t e r. Se **Ä n g l a r**.

M a l k a m. Se **M o l o k**.

M a m o n [(riktigare form än *Mammon*).

fästas upp för att icke vara till hinder vid arbete eller under vandring; se vidare **L ä n d**.

M a m o n (riktigare form än *Mammon*). Ett

Ett puniskt eller arameiskt ord] till betecknande av världslig rikedom. I Matt. 6:24. Luk. 16:9 f. namn på den personifierade rikedomen.

Melek [*Me'lek*]. Se **Molok**.

Meni (Jes. 65:11). En hednisk gudom som ansågs råda över människornas öden.

Merkurius [(Apg. 14:12). Talkunnighetens och köpenskapens gud hos romarna. Av grekerna kallades han *Hermes*.]

Merodak [*Me'rodak*] (Jer. 50:2). Baby-lons huvudgud. Se vidare under **Baal**.

Messias (Matt. 16:16. 22:42. 24:5, 23). Hebreiskt ord med betydelsen »den (till konung) smorde». En grekisk översättning därav är *Kristus* (jfr Joh. 1:41). I Nya test. är *Messias* (*Kristus*) beteckning för den utlovade Frälsaren, genom vilken de gammaltestamentliga profetiorna blevo uppfyllda. Ett annat namn på honom är *han som kommer*, Matt. 11:3 (Luk. 7:19); vidare Matt. 21:9. 23:39. Mark. 11:9. Luk. 13:35. Joh. 12:13 (om de sistnämnda ställena se vidare under **Namn**).

Mil. Står Matt. 5:41 för grundtextens *mi'lon*, varmed på det anförda stället förstås en romersk mil, motsvarande omkr. 1½ kilometer, alltså högst betydligt kortare än en svensk mil; 2 Mack. 11:5 för *skoi'nos*, ett egentligen egyptiskt vägmått=omkr. 4 romerska mil, alltså motsvarande omkr. 6 km. Se **Mått, mynt och vikt**.

Milkom. Se **Molok**.

Mina. Vikt- och värdebeteckning; står i Gamla test. för grundtextens *mane'*, i Apokryfiska böckerna för *mna*. Se **Mått, mynt och vikt**.

Misraim [*Mi'sraim*] är i hebreiskan det vanliga namnet på Egypten.

Molok (1 Kon. 11:7), också kallad *Malkam* (Jer. 49:1, 3), *Melek* (Jes. 57:9) och *Milkom* (1 Kon. 11:5). Bibliskt namn på ammoniternas huvudgud. Hans dyrkan var förenad med offer av barn, som man »lät gå genom eld», dvs. förbrände (2 Kon. 23:10). Namnet är bildat av det hebreiska ordet för *konung*.

aramiskt ord — — — personifierade rikedomen.

Merkurius (Apg. 14:12). Talekonstens och köpenskapens gud hos romarna. Av grekerna kallades han *Hermes*.

M o s e b ö c k e r n a betecknades av judarna själva helt allmänt såsom *Lagen*, *Lagboken*. De namn med vilka de särskilda böckerna från gammalt stundom betecknas hos oss, Genesis, Exodus osv., hava ej heller någon förebild i den hebreiska texten, utan stamma från de forntida grekiska och latinska bibelöversättningarna. 1. *Genesis*, »ursprungsboken», heter så, därför att den i sina första kapitel skildrar världens skapelse och människosläktets urtid; 2. *Exodus*, »utstågsboken», handlar till en stor del om Israels barns utåg ur Egypten; 3. *Leviticus*, »levitboken», lämnar föreskrifter om offer och annat som hör till gudstjänsten; 4. *Numeri*, »folkräkningsboken», redogör bl.a. för huru folket mönstrades och räknades; 5. *Deuteronomium*, »den andra lagens bok», upprepar och fullständiggar lagstadganden som hava ingått i de föregående böckerna.

M u l l b ä r s f i k o n t r ä d (1 Kon. 10:27. Am. 7:14. Luk. 17:6. 19:4). Ett träd med tjock stam och starka grenar, också kallat sykomor, som har en viktig användning såsom virke; dess frukter hava likhet med fikon. — Det hos oss mer bekanta, till ett helt annat växtsläkte hörande »svarta mullbärsträdets» frukter omtalas i 1 Mack. 6:34.

M u r l o d (eller s ä n k l o d) och m ä t s n ö r e omtalas ej blott såsom använda vid uppförandet av byggnader, utan ock när fråga är om deras jämnande med marken. Jfr Jes. 34:11: *förödelsens mätsnöre och förstörelsens murlod*. Jfr också 2 Kon. 21:13. Klag. 2:8.

M y r r a [(Ps. 45:9. Matt. 2:11. Joh. 19:39). Dyrbar, till salvor och rökverk använd kåda av vissa sydländska växter. Högst skattades *myrradropp*, växtens självrinna saft (2 Mos. 30:23; jfr Höga V. 5:5).]

M å n a d s r a s a n d e (Matt. 17:15). Med detta uttryck betecknades stundom personer som ledo av fallandesot eller någon likartad sjukdom. Den avsedda sjukdomen ansågs bero på skadliga inflytelser från månen (jfr Ps. 121:6).

Myrra. Den dyrbara, starkt aromatiska kådan av ett österländskt trädslag (*Commiphora abessinica*). Myrra infördes till Palestina mestadels i form av ett pulver och användes för parfymering (Höga V. 1:13. 3:6. Ps. 45:9. Ords. 7:17). Vid tillredelse till begravning kunde myrra jämte aloe läggas i den dödes svepning (Joh. 19:39 f.). Vin blandat med myrra hade en bedövande verkan (Mark. 15:23). Särskilt högt skattades *myrradropp*, varmed sannolikt avses okrossad myrra, små gulröda eller brunä klum-

Mått. [Står Upp. 6:6 för grundtextens *cho'nix*, rydmått motsvarande omkr. en liter. Se Mått, mynt och vikt.]

Människosonen. Så benämnde, enligt evangelierna, Jesus ofta sig själv; dessutom förekommer samma benämning i [Apg. 7:56. Namnet är hämtat från Dan. 7:13,] där *en människoson* efter judiskt och särskilt arameiskt uttryckssätt (jfr Ps. 8:5. 80:18. 144:3. Hebr. 2:6; jfr ock Dan. 2:38) är likbetydande med [*en människa*. Samma källa föreligger vid uttrycket »en (någon) som liknade en människoson», Upp. 1:13. 14:14.]

Mätsnöre. Se Murlod.

Naken. [Säges Jes. 20:3. Mik. 1:8 osv. om den som blott har livklädnaden, icke manteln på sig. Jfr Joh. 21:7.]

Namn. Om *Namnet* såsom ersättningsord för *Jehova* (*Jahve'*) se under *Herren*. Uttrycket (*göra något*) *i någons namn* betyder stundom »enligt någons uppdrag», »å någons vägnar», »på grund av någons fullmakt» (t.ex. Joh. 5:43) osv., stundom ock »under nämnande (åkallande) av någons namn» (Matt. 7:22. Ef. 5:20. Jak. 5:14; jfr 1 Mos. 48:20. Apg. 19:13). I den sistnämnda betydelsen står uttrycket också i: *döpa i någons namn* (Apg. 2:38. 10:48). På några ställen (där den grekiska texten uttrycker *i* med prepositionen *eis*) betyder dock anförda uttryck, i överensstämmelse med innebörden av den gängse grekiska ordförbindelsen *eis o'noma*, snarast »döpa för någons räkning», så att den som döpes bliver dens egendom, i vilkens namn dopet sker. Så Matt. 28:19. Apg. 8:16. 1 Kor. 1:13, 15. — I Ps. 118:26 och på de ställen i Nya test., där samma vers citeras (Matt. 21:9. 23:39 osv.), höra orden »i Herrens namn», enligt de hebreiska accenttecknen, till *välsignad*, icke till *kommer*, och böra förklaras såsom i Ef. 5:20 (se ovan); jfr ock 5 Mos. 21:5. Ps. 129:8.

Nardus [(Höga V. 4:13. Mark. 14:3). En österländsk växt vars rot är synnerligen välluktande.]

par, en viktig beståndsdel i den heliga smörjelseoljan (2 Mos. 30:23).

Mått. Står Upp. 6:6 för grundtextens *cho'nix*, rydmått motsvarande omkr. 1½ liter. Se Mått, mynt och vikt.

Människosonen. — — — Apg. 7:56. Benämningen anknyter till Dan. 7:13, — — — *en människa*. I nytestamentlig tid hade *Människosonen* emellertid blivit benämningen på ett himmelskt väsen, som fanns till redan före världens skapelse, och som vid tidens slut skulle träda fram såsom domare och världshärskare.

Naken. Säges icke blott om den som är utan kläder (t. ex. 1 Mos. 3:7 f.), utan också om den som är ofullständigt klädd (Jes. 20:3. Jfr Joh. 21:7).

Nardus (Höga V. 4:13. Mark. 14:3. Joh. 12:3). Benämning på en i Indien hemmahörande gräsartad växt och den från dess rot

N a s a r é. Beteckning för Jesus såsom härstammande från Nasaret; stundom med begrepp av ringaktning. I Apg. 24:5 benämns de första kristna *nasaréer* såsom lärjungar till Jesus nasaréen.

N a s i r [*nasir*] eller **G u d s n a s i r.** Benämning på den som enligt 4 Mos. 6:2 f. hade blivit helgad åt Gud eller genom eget löfte hade helgat sig åt honom, med förpliktelse att för alltid eller för bestämd tid avstå från vissa eljest tillåtna ting, bl.a. förtärande av starka drycker. Simson, Samuel, Johannes döparen voro nasirer. Jfr ock 1 Mack. 3:49. Apg. 18:18. 21:23.

N a t t v ä k t. Se under **T i d.** **T i d s b e r ä k n i n g.**

N e b o, som Jes. 46:1 nämnes vid sidan av Bel, var likasom denne en [babylonisk gud. På himmelen tedde han sig såsom planeten Merkurius. — Också namn] på ett berg i moabiternas land (5 Mos. 32:49) samt på olika städer i Palestina.

N y a t e s t a m e n t e t s t e x t. Nya testamentet är i sin nuvarande gestalt avfattat på grekiska, nämligen det sengrekiska språket (*koinē*) som vid tiden för kristendomens uppkomst allmänt talades i Palestina och kringliggande länder. Vissa delar synas förutsätta arameiska grundskrifter, som sedan hava blivit översatta till grekiska. Ända till boktryckarkonstens uppfinning kunde texten mångfaldigas allenast genom att skrivas av [för hand. De äldsta och viktigaste till vår tid bevarade handskrifterna av Nya test. gå tillbaka till 300- och 400-talen. Från senare tider finnas dessutom en stor mängd handskrifter av större eller mindre värde. De olika] handskrifterna förete ofta i förhållande till varandra avvikelser i fråga om texten, vilka dock aldrig hava någon avgörande betydelse för det väsentliga i Nya test:s innehåll. Särskilt visa de tre första evangelierna ofta exempel på en strävan hos avskrivarna att göra ordalagen i parallella stycken likalydande. Vid arbetet på att nå fram till den ursprungliga textformen har man framför allt att dels sammanställa de

utvunna, starkt aromatiska oljan, som användes vid beredning av smörjelse och salvor.

N e b o, ——— babylonisk gud, dyrkad som vishetens och skrivkonstens beskyddare. — Också namn ——— i Palestina.

N y a t e s t a m e n t e t s t e x t. ——— för hand. De viktigaste till vår tid bevarade handskrifterna av Nya test. härröra från 300- och 400-talen. Brottstycken av handskrifter till vissa nytestamentliga böcker gå emellertid tillbaka ända till förra hälften av 100-talet. Från senare tider finnas en stor mängd handskrifter. Intet forntida litterärt verk vilar på en så rikhaltig skriftlig tradition som Nya test. De flesta handskrifterna hava formen av böcker (codices), ej rullar (se under **B o k**). Fram till 300-talet skrevs de vanligen på papyrus, därefter på pergament. De olika ——— **G a m l a t e s t a m e n t e t s t e x t.**

olika handskrifterna med varandra, dels taga till jämförelse de nytestamentliga citaten i kyrkofädernas skrifter samt texten i de gamla översättningarna. — En följd därav att vi i vår tid förfoga över bättre hjälpmedel till textens återställande, särskilt bättre textkällor, än de som stodo Luther och reformationstidens svenska översättare till buds, har blivit att 1917 års svenska översättning med hänseende till texten företer åtskilliga smärre olikheter i förhållande till den äldre i den gamla kyrkobibeln, den s.k. Karl XII:s bibel, vars första upplaga utgavs 1703, men som dock nära ansluter sig till Nya testamentet 1526 och bibeln 1541. Bland dessa olikheter äro särskilt de uteslutningar påfallande, som i vissa fall omfatta hela verser. I de allra flesta fall återfinnas de uteslutna verserna på något annat ställe i Nya test. De verser som sålunda hava måst uteslutas äro: Matt. 17: 21 (=Mark. 9: 29), 18: 11 (=Luk. 19: 10), 21: 44 (=Luk. 20: 18), 23: 14 (=Mark. 12: 40. Luk. 20: 47), Mark. 7: 16 (=Matt. 11: 15 m.fl.), 9: 44, 46 (=Mark. 9: 48), 11: 26 (=Matt. 6: 15), 15: 28 (=Luk. 22: 37), Luk. 17: 36 (=Matt. 24: 40), 23: 17 (=Matt. 27: 15 m.fl.), Joh. 5: 4, Apg. 8: 37, 15: 34, 24: 7, 28: 29, Rom. 16: 24 (=Rom. 16: 20). — I vissa fall, då goda textkällor stå emot andra goda textkällor, är det svårt eller omöjligt att avgöra vilken textform som är den ursprungliga. På sådana ställen har den gamla översättningen vanligen fått vara skiljedomare. Stundom har den läsart som icke har intagits i texten i stället upptagits i noten. — Särskilt må anmärkas att i Ef. 1: 1 orden »i Efesus» saknas i viktiga handskrifter (brevet har enligt vissa forskare varit en rundskrivelse, avsedd för flera olika församlingar, vilkas namn efter omständigheterna hava kunnat insättas); vidare att i de sista kapitlen av Lukas' evangelium vissa goda handskrifter utesluta en hel rad ställen som dock hava ansetts böra upptagas i denna översättning, slutligen att till Apostlagärningarnas text åtskilliga märkliga sidoläsarter finnas, vilkas ursprung och värde ännu

är omtvistat, och vilka därför hava måst förbigås.

Särskilt böra här omnämnas två större textstycken i evangelierna, vilka visserligen icke hava blivit uteslutna, men satta inom klammer. Det ena är slutet av Markus' evangelium, kap. 16: 9—20. Dessa verser saknas i de äldsta och viktigaste textkällorna och synas, med anknytning till Matt. 28: 19 f. Luk. 24: 13 f., 36 f. Joh. 20: 14 f. Apg. 1: 1 f. och 1 Kor. 15: 5 f., vara tillagda såsom en avslutning på evangeliet. Andra gamla källor hava en annan, kortare avslutning: »Men allt vad som hade blivit dem tillsagt omtalade de i få ord för Petrus och dem som voro med honom. Och sedan lät Jesus själv det heliga och oförgängliga budskapet om den eviga frälsningen bliva genom dem förkunnat från öster ända till väster.» — Stycket om äktenskapsbryterskan inför Jesus, Joh. 7: 53—8: 11, har, såsom saknaden därav i de äldsta källorna visar, säkerligen icke ursprungligen tillhört evangeliet, varav man visserligen icke får sluta att det är av ringare värde än det övriga. Några handskrifter hava inskjutit detta stycke i Lukas' evangelium. Varifrån berättelsen ursprungligen stammar kunna vi icke nu utröna.

Jämväl där texten är fullt säker kan mången gång tvivel uppstå om dess rätta tolkning. I några sådana fall har, jämte den hävdvunna gamla översättningen — som då har bibehållits i texten — en annan möjlig och kanske bättre översättning givits i noterna.

De nytestamentliga böckernas inbördes *ordning* växlar mycket i handskrifterna. 1917 års bibel följer härvidlag den äldre svenska översättningen.

Kapitelindelningen i Nya test. härstammar från 1200-talet, *versindelningen* från 1500-talet. Om *versdelare* se under **G a m l a t e s t a m e n t e t s t e x t**.

N y m å n a d e n, egentligare **n y m å n a d s d a g e n**, kallas den första dagen i var månad. Den firades såsom högtid. Föreskrifter

om denna dag lämnas i 4 Mos. 28: 11 f. Hes. 46: 6 f. Se för övrigt Jes. 1: 13. Kol. 2: 16.

Nå d a s t o l e n. Se Ark.

N ä s r i n g. (1 Mos. 24: 22, 47). Mångenstädes i Österlandet bäras, i synnerhet av kvinnorna, ringar i näsan såsom prydnad.

O c k e r. Icke blott att taga oskäligt hög ränta räknades efter israelitisk lag såsom ocker. Enligt 2 Mos. 22: 25. 3 Mos. 25: 36 f. borde man icke alls taga någon ränta, om låntagaren var en landsman. Dock ser man av Luk. 19: 23 att det i nytestamentlig tid var vanligt att mot ränta insätta sina penningar i en bank.

O f f e r g ä r d [(förut *hävoffer*). En gård, gåva (2 Mos. 25: 2) som frambars såsom offer (4 Mos. 15: 19 f. 5 Mos. 12: 6, 11, 17). Ofta omtalas *offergårdslåret* (2 Mos. 29: 27 f. 3 Mos. 10: 14 f. Syr. 7: 31).]

O f f e r h ö j d. Se H ö j d.

O r d s p r å k. Det hebreiska ord som så återgives har endast i enstaka undantagsfall (1 Sam. 10: 12. 24: 14) den betydelse av allmänt gängse, folklig, gärna sinnrik, utsaga, som det svenska ordet äger. De gammaltestamentliga »ordspråken» äro merendels frukter av medveten diktning och författarverksamhet; se t.ex. 1 Kon. 4: 32. Pred. 12: 9 f. (jfr Syr. 13: 26). Den bok som från gammalt heter »Ordspråksboken» skulle riktigare hava kallats *Tänkespråksboken*.

O s y r a d e b r ö d e t s h ö g t i d. En israelitisk fest som firades om våren, den 15—21 i månaden Abib eller Nisan (motsvarande April), medelst offer av boskap och alster av den nya skörden, och med ätande av kakor av osyrat bröd. Föreskrifter om det osyrade brödets högtid lämnas 2 Mos. 12. 13. 23: 15. 34: 18. 3 Mos. 23: 6 f. 4 Mos. 28: 17 f. 5 Mos. 16: 1 f. Se vidare P å s k.

P a r a d i s e t. I Luk. 23: 43 beteckning för den plats dit de rättfärdiga tänkas komma omedelbart efter döden. I 2 Kor. 12: 4 och Upp. 2: 7 synes uttrycket beteckna den himmelska världen, Guds och de saligas värld, eller en ort i den. Ordet *paradis* är av persiskt ursprung och betyder egentligen »in-

Offergärd. Härmed avses en påbjuden avgift eller frivillig gåva i penningar eller naturalster för olika gudstjänstämål (2 Mos. 25: 2 f. 29: 27 f. 3 Mos. 7: 32 f. 4 Mos. 5: 9 f. Esr. 8: 25).

hägnad», »park», »lustgård». I den gamla grekiska översättningen av Gamla test. kallas Edens lustgård 1 Mos. 2. 3 »paradiset».

Penning. [Står Matt. 22: 19. Mark. 12: 15. Luk. 20: 24 för grundtextens *dēna'rion*, mynt i värde motsvarande omkr. 70 öre; Luk. 15: 9 för *drachmē'*; på detta ställe avses alltså ett drakma-mynt. Se Mått, mynt och vikt.]

Pingst är i Nya test. namn på den högtid — ursprungligen en skördefest — som i Gamla test. (2 Mos. 34: 22. 4 Mos. 28: 26. 5 Mos. 16: 9 f.; jfr ock 3 Mos. 23: 15 f.) kallas *veckohögtiden* och i Tob. 2: 1 mer bestämt *de sju veckornas högtid*, detta på den grund att den inföll sju veckor efter påsk. Ordet *pingst* (jfr 2 Mack. 12: 31 f.) är bildat av det grekiska uttrycket för *femtionde* (underförstått *dagen*), *pentekostē'*, och namngiver alltså likaledes festen efter tidsavståndet från påsk. Hos de kristna har pingsten blivit en högtid till firande av minnet av den andeutgjutelse som timade på den veckohög-tidsdag varom förtäljes i Apg. 2.

Plantering i Jes. 17: 10 f. hänсыftar sannolikt på den hedniska seden att i sammanhang med dyrkan av guden Adonis eller Tammus (se detta ord) anordna hastigt uppväxande, men ock hastigt förvissnande planteringar i lerkrukor.

Plogland [(1 Sam. 14: 14. Jes. 5: 10). Så stort åkerstycke som med ett par oxar kunde plöjas på en dag.]

Poesi. Av Gamla test:s skrifter äro stora delar avfattade i versform. Då de hebreiska handskrifterna ej på något sätt låta verslederna framträda för ögat såsom skilda, och då härtill kommer att den poetiska rytmen ej i hebreiskans verser är bunden vid ett fast stavelseantal, är det ofta mycket svårt att säga om ett stycke av en författare är tänkt såsom vers eller såsom prosa. En väsentlig hjälp härvid har man emellertid i den hebreiska poesien *parallellism*. Denna är ett slags »tankerim», i det att två hopställda versleder gärna i fråga om innehålllet svara emot varandra. Parallellismen är

Penning. Står Matt. 22: 19. Mark. 12: 15. Luk. 20: 24 för grundtextens *dēna'rion* samt Luk. 15: 9 för *drachmē'*. Se Mått, mynt och vikt.

Plogland. Står 1 Sam. 14: 14. Jes. 5: 10 för grundtextens *se'med*, så stort åkerstycke som med ett par oxar kunde plöjas på en dag. Se Mått, mynt och vikt.

visserligen icke alltid lika strängt genomförd, i många psalmer t.ex. vida mindre än i Jobs bok. — Också i fråga om versledernas längd är den hebreiska poesien bunden av vissa mer eller mindre noggrant iakttagna regler. Jobs bok hör också i detta hänseende till de mest regelbundna. De särskilda verslederna hava där nästan genomgående vardera tre betonade stavelser (man kan i de flesta fall lika gärna säga tre betonade ord) och kunna alltså kallas *tretaktsverser*. Detta dock så, att i senare leden av ett verspar den tredje takten kan ersättas med en paus. För sorgesånger (jfr t.ex. Klagvisorerna) synes denna senare strofbyggnad, med 3+2 takter, hava varit särskilt vanlig, ehuru den jämväl förekommer i andra fall. — Också *fyrtaktsverser* äro vanliga. De särskilda verslederna pläga här genom en s.k. cesur i mitten sönderfalla vardera i två halvord. I 1917 års folioupplaga äro dessa verser uppställda på det sätt som ses i t.ex. Ps. 68. Samma uppställning — med varannan versrad något indragen från kanten — följes vid den nyss omnämnda sorgesångsrytmen. Se t.ex. Klag. 1—4. Av särskilda skäl äro dock i Ordspråksboken fyrtaktslederna icke delade.

Det är icke blott Gamla test:s s.k. poetiska böcker som äro skrivna i versform. Också inom de profetiska böckerna äro stora delar avfattade på vers. Både rytmen och parallellismen äro dock här ej sällan mer fria, vilket gör att det ofta är mycket svårt, ja, stundom omöjligt, att säkert säga var prosan slutar och versen begynner.

Anmärkas må ytterligare att både i Apokryfiska böckerna och i Nya test. stycken finnas, i vilka den hebreiska poesiers form har överförts på texter som antingen från början äro författade på grekiska, eller som numera föreligga i grekisk översättning.

Vissa poetiska stycken i Gamla test. hava den egenheten att de äro, såsom kan sägas, *alfabetiska*, dvs. begynnelsebokstäverna i de särskilda raderna eller de särskilda stroferna följa (stundom, på grund av textens beskaf-

fenhet, med vissa rubbningar) det hebreiska alfabetets bokstavsordning. Hit höra Ps. 9—10 (delvis). 25. 34. 37. 111. 112. 119. 145. Ords. 31:10 f. Klag. 1—4 och (delvis) Nah. 1.

I en översättning som av naturliga skäl i främsta rummet måste ålägga sig kravet på saklig texttrohet kunna den hebreiska poesien formella skönhetsmedel blott i ofullkomlig grad komma till sin rätt. För att den poetiska rytmen ej genom alltför långa eller alltför korta versleder må helt och hållet förstöras, har stundom uppdelningen gjorts med någon frihet mot texten, detta dock aldrig så, att meningen har ändrats.

Port. I de stundom medelst tjocka murar befästa israelitiska städerna voro ingångarna ofta överbyggda med ett torn eller någon annan påbyggnad (2 Sam. 18:24) och inredda med gårdar och kamrar. I och vid portarna samlades gärna stadens borgare för olika ändamål (2 Kon. 7:1. Ps. 69:13. Klag. 5:14). »I porten» höllos jämväl domstolssammanträden, såsom synes av 5 Mos. 21:19. 2 Sam. 15:2. Ords. 22:22. Am. 5:12. Sak. 8:16 osv. En utförlig beskrivning på en portbyggnad lämnar Hes. 40:6 f. — *Inom dina portar* (2 Mos. 20:10) betyder *i dina städer*. — Uttrycket *dödsrikets portar* (Jes. 38:10. Vish. 16:13. Matt. 16:13) beror på föreställningen om dödsriket såsom en fast borg (jfr Job 38:17. Ps. 107:18. Upp. 1:18).

Pretoriet. [I Matt. 27:27 (och parallellställen) beteckning för högvakten i Jerusalem; Fil. 1:13 för den kejserliga livvakten i Rom.]

Proberare (Jer. 6:27). En som medelst prov utröner halten av ädel metall i en metallblandning.

Profet. Det hebreiska ord som efter grekiskt mönster återgives med *profet* [betyder egentligen blott *förkunnare, talare, talman*. Därför kan Gud i 2 Mos. 7:1 säga till Aron att denne skall vara »Moses profet». Vanligen betyder ordet profet dock *Guds talman*,] den som förkunnar vad Gud genom andeingivelse lägger honom i munnen (jfr Jer. 1:9). Begreppet *förutsägelse* ingår ur-

Pretoriet. I Matt. 27:27, jämte parallellställen, beteckning för det palats, där den romerske prokuratorn (landshövdingen) hade sitt högkvarter vid sina besök i Jerusalem; i Fil. 1:13 avses sannolikt den kejserliga livvakten i Rom.

Profet. — — — betyder egentligen *förkunnare* och betecknar en person som har fått i uppdrag att vara talman eller språkrör för någon annan. Därför kan Gud i 2 Mos. 7:1 säga till Aron, att denne skall vara »Moses profet». Vanligen avses med profet *Guds talman*, — — — (Am. 3:7).

sprungligen varken i det hebreiska eller i det grekiska uttrycket för profet, och ej heller i det motsvarande uttrycket för *profetera*. Stundom (t.ex. 4 Mos. 11:25) tolkas det sistnämnda ordet bäst såsom betydande *tala i hänryckning*; också såsom profeterandet i Apg. 19:6 sammanställas med tungomålstalandet. Jfr ock 1 Sam. 10:11. 19:24. 2 Kon. 9:11. I 1 Sam. 18:10 har det hebreiska ordet rent av kunnat översättas med *rasa*. — *Falsk profet* är en man som talar driven av en makt som icke härrör från Gud. — Ordet *siare*, som i 1 Sam. 9:9 omtalas såsom en tidigare benämning på profeter, är översättning av ett hebreiskt ord vars ursprungliga betydelse är *en som ser, skådare*. — Särskilt från Amos' tid får ordet *profet* sin höga betydelse av en man »för vilken Gud har uppenbarat sitt råd» (Am. 3:7).

Proselyt (Matt. 23:15. Apg. 2:11. 6:5. 13:43). Person som har helt övergått från hedendom till judendom. Se vidare **F r u k t a G u d**.

Psalm. Psalm överskrifter. Psalm betyder egentligen strängospel, sedan sångstycke åtföljt av spel. Att de gammaltestamentliga psalmsångerna hava beledsagats av instrumentalmusik framgår också av vissa anvisningar i grundtextens överskrifter till åtskilliga av dem, såsom t.ex. Ps. 4:1: »För sångmästaren, med strängospel; en psalm av David.» I många fall äro dock dessa anvisningar, som i allmänhet, likasom överskrifterna i deras helhet, synas vara yngre än själva texten, så dunkla att icke ens de tidigaste översättarna hava förstått dem. Att de avse musikaliska förhållanden och i vissa fall angiva en melodi är det enda man med någon säkerhet kan säga om dem. Se t.ex. överskrifterna till Ps. 9. 12. 22. 56. 57 f. 88. — Rörande den hebreiska poesiers form se **P o e s i**.

Psaltare. Såsom överskrift till en bok i Gamla test. härstammar detta uttryck från Luther. Bokens hebreiska titel är *Tehilli'm*, som betyder »lovsånger». Luther tog sin benämning från namnet på ett av de instru-

ment som användes vid tempelmusiken. *Psaltaren* (*ne'bel*) var ett stränginstrument med resonansbotten, men av numera ej säkert bestämbar form. Att det ej var av mer betydande storlek ser man därav att det, likasom harpan, kunde spelas jämväl under högtidståg (jfr 1 Sam. 10: 5).

Publikan [(Matt. 5:46. 9:9 f.). Tullarrendator, tulltjänsteman, särskilt en sådan av judisk börd, som för vinnings skull hade trätt i tjänst hos landets främmande herrar. Publikanerna missbrukade ofta sin ställning till utpressning och voro fördenskull hatade av den judiska befolkningen.]

Puka (1 Mos. 31:27. 2 Mos. 15:20. 1 Mack. 9:39). Icke det stora instrument som hos oss bär samma namn, utan en liten handpuka, bestående av ett över en ram utspänt skinn, på vilket man vid sång eller dans angav takten genom rytmiska slag med handen.

Pund. Står Luk. 19:13 f. för grundtextens *mna*; Matt. 18:24. 25:15 f. för *ta'lanton*. Se **Mått, mynt och vikt**.

Purimsfesten. Firades såsom en glädjehögtid den 14 och 15 i månaden Adar (motsvarande Mars), under tiden efter den babyloniska fångenskapen. En förklaring av festens upphov gives Est. 9 och Tillägg till Est. 6 och 7. 2 Mack. 15:36 kallas festen Mardokeus' dag.

Påsk. Den viktiga israelitiska fest som firades om våren, den 14 i månaden Abib eller Nisan (motsvarande April), med offer och med det högtidliga ätandet av påskalammet. Högtidens namn, hebr. *pe'sach*, härledes 2 Mos. 12:11, 13 av ordet *pasa'ch*, »gå förbi», »skona». Påsken firades omedelbart före det osyrade brödets högtid och bildade tillsammans med denna en dubbelfest, som i Nya test. än kallas påsk, än det osyrade brödets högtid (se t.ex. Matt. 26:17. Mark. 14:12. Luk. 2:41. 22:1. Apg. 12:3, 4). Föreskrifter om den israelitiska påskfesten lämnas 2 Mos. 12. 34:25. 3 Mos. 23:5. 5 Mos. 16:1 f. — I den äldsta kristna kyrkan firade de judekristna länge påsken på judiskt sätt.

Publikan (Matt. 5:46. 9:9 f.). Tullarrendator, tulltjänsteman, särskilt en sådan av judisk börd, som hade tagit anställning i det romerska tullväsendet. Den rådande ordningen gav fritt spelrum för godtycke och vinningslystnad, och tullmännen voro fördenskull allmänt hatade och föraktade av den judiska befolkningen.

Efter hand förvandlades festens betydelse så, att den i hela kristenheten firades till minne av Jesu uppståndelse från de döda.

R a b b i (Matt. 23: 7 f. 26: 25). Det judiskt-arameiska tilltalsord som en lärjunge använde, när han talade med sin lärare; egentligen *min herre, mästare*. En annan form för tilltalsordet är *rabbuni* (Mark. 10: 51. Joh. 20: 16).

R a h a b (Job 9: 13. 26: 12. Ps. 89: 11). Namn på något vattenvidunder. Bildligt användes ordet till beteckning för Egypten (Ps. 87: 4. Jes. 30: 7. 51: 9).

R i k e t. **R i k e t s b a r n**. Se **H i m m e l r i k e t**.

R o m e r s k a v a k t e n (Matt. 27: 27. Mark. 15: 16. Apg. 21: 31). Beteckning för en romersk truppavdelning förlagd i Jerusalem. — I Antoniaborgen låg i nytestamentlig tid en besättning bestående av [en kohort, omkr. 500 man].

R ä t t f ä r d i g h e t. På grund av Israels uppfattning av Guds rättfärdighet kan detta ord stundom, särskilt när rättfärdigheten visas mot egendomsfolket eller mot de fromma, stå likbetydande med *nåd, hjälp, frälsning, välsignelse*; se t. ex. Dom. 5: 11. Ps. 89: 17. Jes. 45: 8. 51: 5.

R ö k e l s e. [Kåda från vissa österländska växter, som vid förbränning sprider en angenäm lukt. Den utgjorde en viktig och dyrbar handelsvara (Jes. 60: 6. Matt. 2: 11. Upp. 18: 13). — *Rökelse*, rökverk, bestående av allahanda välluktande ämnen, begagnades mycket till förbränning vid tempeltjänsten i Jerusalem (2 Mos. 30: 34 f. Syr. 50: 9. Luk. 1: 9).]

S a b b a t. Så kallas i bibeln den sjunde dagen i veckan, vilken judarna firade såsom vilo- och högtidsdag. Bland andra bestämmelser rörande sabbaten var ock förbudet att på sabbaten gå längre än en vägsträcka på 2,000 alnar (en »sabbatsväg»); härav förklaras Apg. 1: 12. — Likasom var sjunde dag betraktades såsom sabbatsdag, betraktades i lagen vart sjunde år såsom *sabbatsår* (3 Mos. 25).

R o m e r s k a v a k t e n — — — en kohort, omkr. 1000 man.

R ö k e l s e. Den högst skattade beståndsdelen i det israelitiska rökoffret var den vita kådan av en i Arabien hemmahörande buske (*Boswellia*), som vid förbränning sprider en angenäm lukt, och som i det forntida österlandet utgjorde en viktig och dyrbar handelsvara (2 Mos. 30: 34 f. Jes. 60: 6. Matt. 2: 11. Upp. 18: 13).

Sadducéer. Under den senare judendomens tid det förvärldsligade prästerliga stormanspartiet i Jerusalem, som icke tillerkände »de äldstes stadgar», utan blott Mose lag förbindande kraft, icke trodde på någon kommande dom, ej heller på någon änglavärld eller odödlighet.

Salt. Äta *palatsets salt* (Esr. 4:14), stå i konungens tjänst. — Saltförbund (4 Mos. 18:19. 2 Krön. 13:5). Oryggligt förbund. Uttrycket belyses av 3 Mos. 2:13 och sammanhänger med den ännu bland åtskilliga folk bestående åskådningen att gemensamt förtärande av salt för med sig förpliktelse till vänskaplig trofasthet. — Salthavet (1 Mos. 14:3), benämning på Döda havet.

Sambuka [*sambu'ka*] (Dan. 3:5). Ett stränginstrument liknande harpan, men mindre.]

Sandaler (Mark. 6:9. Apg. 12:8). Sulor som med remmar fästas vid foten och ersätta verkliga skor. Ofta säges »skor» i så allmän mening att det inbegriper också sandaler.

Satan. Se Djävul.

Satrap [*satra'p*] (Est. 8:9. Dan. 3:2 f. 6:1 f. Judit 5:2). Titel på ståthållarna i det fornpersiska rikets provinser.

Schibbolet [*schibbo'let*] (Dom. 12:6). Betyder dels *ax*, dels *ström*, *strömdrag*. Ordet uttalades i vissa trakter av Palestina *sibbo'let*.

Sea. Rymdmätt motsvarande omkr. 12 liter. Se Mått, mynt och vikt.

Sebaot. [Betyder egentligen *härskaror*. Det hebreiska *Jahve' elohé' sebaot* Am. 5:15 betyder *Jehova* (HERREN), *härskarornas Gud*. Namnet avser dels stjärnehären på himmelen (5 Mos. 4:19. Jes. 34:4), dels himmelens änglskaror (1 Kon. 22:19; jfr Luk. 2:13). Om sammanhanget mellan båda betydelseerna se Änglar. I vissa fall kunna också det israelitiska folkets härskaror vara avsedda (jfr 1 Sam. 17:45). Genom förkortning av det ursprungliga, sammansatta uttrycket kom *sebaot* efter hand att betraktas

Sambuka [*sambu'ka*] (Dan. 3:5). Triangelformat musikinstrument med fyra strängar och ljus klang.

Sebaot. Betyder egentligen *härskaror*. Hur ordet skall förstås, när det brukas såsom gudsnamn, är omtvistat. Somliga uttolkare sätta *Jahve' elohé' sebaot* (*Herren, härskarornas Gud*) i samband med Israels jordiska härar (1 Sam. 17:45), medan andra däri se en hänsyftning på de himmelska härskarorna, dvs. änglarna (1 Kon. 22:19; jfr Luk. 2:13) eller på himmelens stjärnehär (5 Mos. 4:19. Jes. 34:4) eller världsaltets krafter och makter överhuvud. Sannolikt har uppfattningen av namnets innebörd även i

såsom ett verkligt namn (jfr *Gud Sebaot* Ps. 80:8, *Herre Gud Sebaot* v. 5). I Nya test. står *Herren Sebaot* i Rom. 9:29. Jak. 5:4.]

Sela. [Ofta i Psaltaren (i Ps. 9:17 föregånget av *higgajo'n*) och dessutom Hab. 3:3, 9:13. Musikaliskt konstord av oviss betydelse.]

Serafer (Jes. 6:2). Överjordiska väsen av dunkel natur och oviss skapnad.

Sesak. Beteckning på Babel Jer. 25:26. 51:41. Ordet är en ombildning av *Babel* enligt samma regel som följes, då *Kasd'im* ersättes med *Leb-kamai* (se detta ord).

Siare. Se under Profet.

Sikel. Vikt- och myntbeteckning; står i Gamla test. för grundtextens *sche'kel*, i Apokryfiska böckerna för *si'klos*. Sikeln växlade till sin vikt mycket under tiderna. *Helgedomssikeln* (2 Mos. 30:13) var tyngre än den samtidigt allmänt gängse sikeln; dess vikt kan emellertid icke med full bestämdhet angivas. Se Mått, mynt och vikt.

Silo. Detta ord, vars hebreiska form är *Schilo'*, finnes i vår bibel blott såsom namn på den stad inom Palestinas gränser, där israeliterna inrättade den första stadigvarande helgedomen åt Herren efter landets erövring (Jos. 18:1). Det ligger därför närmast att också i 1 Mos. 49:10 uppfatta ordet i enlighet härmed. Jakobs utsaga innehåller då en antydning om den ledarställning som [Juda stam skulle intaga, när Israels folk, efter Guds löfte, fick tåga in i det utlovade landet (jfr Dom. 1:1 f.). Avgjort tydligare skulle ordets hänsyftning på löftenas tid vara, om Silo finge fattas såsom ett namn på Messias;] översättningen skulle

det gamla Israel skiftat under olika tider. Det ojämförligt vanligaste och måhända äldsta uttryck i vilket ordet förekommer är den kortare formen *Jahve' sebaot'*, varav skulle kunna framgå, att Sebaot ursprungligen uppfattades som ett verkligt namn med för oss okänd betydelse. Den längre formen *Jahve' elöhe' sebaot'* skulle då kunna betraktas som ett senare försök att tolka namnet, vars verkliga innebörd inte ens Israel längre kände. I Nya test. står *Herren Sebaot* i Rom. 9:29. Jak. 5:4.

Sela. Förekommer ett 70-tal gånger i Psaltaren och tre gånger i Habackuk. Ordets betydelse är okänd, men sannolikt avses en liturgisk eller musikalisk anvisning av något slag.

Silo. ———— Juda stam en gång skulle intaga, sedan Israels folk, efter Guds löfte, hade fått det utlovade landet till besittning. Enligt somliga uttolkare är Silo ett namn på Messias; ———— efter honom.

då bliva: »till dess Silo kommer». Det bör dock anmärkas att ett sådant namn på Messias är okänt såväl för Gamla och Nya test. som för bibelns äldsta översättare och utläggare. Såsom personnamn uppfattas ordet jämväl av Luther, när han fritt återger Silo med »Hjälten», en översättning som ock vår äldre svenska bibel har upptagit [efter honom. Vissa gamla översättningar hava i stället för *Schilo'* läst *schello'*; stället kan då återgivas med »till dess han kommer, som den (nämligen härskarstaven, spiran) tillhör», eller med »till dess det kommer, som tillhör honom» (för den förra av dessa tolkningar har man funnit ett stöd i Hes. 21:27). Mot denna uppfattning av stället, såväl som mot de förut anförda, kunna emellertid vägande skäl framställas.]

Silverpenning. Står Matt. 18:28. Mark. 6:37. 14:5. Luk. 7:41. 10:35. Joh. 6:7. 12:5. Upp. 6:6 för [grundtextens *dēna'rion*, mynt i värde motsvarande omkr. 70 öre; Matt. 17:27 för *statē'r*, mynt motsvarande omkr. 2,80 kr.; Luk. 15:8 för] *drachmē'*, som där betecknar ett drakma-mynt; Apg. 19:19 för ett uttryck i grundtexten, som avser drakmer, och Matt. 26:15. 27:3 f. för ett uttryck som avser siklar eller statärer. Se Mått, mynt och vikt.

Själ. Om uttrycket *taga (bära) sin själ i sin hand* se under Hand.

Själisk (1 Kor. 2:14. 15:44 f. Jak. 3:15. Judas v. 19) uttrycker i ordagrant trogen översättning av textens grekiska ord ett begrepp som står mitt emellan *köttslig* (eller *materiell*) och *andlig*. Ordet är insatt i stället för den äldre översättningens *naturlig*, som undanskymmer det grekiska uttryckets sammanhang med den uppfattning av människans väsen, som föreligger i 1 Tess. 5:23. *Själisk* säges alltså om en människa som visserligen har själ, men icke är »andlig» i den meningen att hon har (Guds) ande.

Sjönagel (2 Mos. 30:34. Syr. 24:15).

Silverpenning. — — — grundtextens *dēna'rion*; Matt. 17:27 för *statē'r*; Luk. 15:8 för — — — och vikt.

Det till rökverk använda nagelartade skalet av vissa havsmusslor.

Skinnlägel. Se Lägel.

Skorpiongissel (1 Kon. 12:11, 14. 2 Krön. 10:11). Ett straffredskap av svåraste art, förmodligen så benämnt, därför att den plåga det vållade kunde jämföras med smärtan av skorpionstyng.

Skuldoffer. Föreskrifter om detta slags offer lämnas 3 Mos. 5:15 f.

Skådebröden. I hebreiskan kallas dessa antingen *bröd som läggas fram inför Guds ansikte* eller *bröd som läggas upp i rader*. Föreskrifter om skådebröden lämnas 2 Mos. 25:23 f. 3 Mos. 24:5 f.

Skålpund. [Står Joh. 12:3. 19:39 för grundtextens *litra*; såsom viktbeteckning motsvarar en litra omkr. 325 gram, såsom särskilt mått för oljor och salvor omkr. $\frac{1}{4}$ liter. Se Mått, mynt och vikt.]

Skänker. Står ofta (t.ex. Dom. 3:15. 2 Kon. 17:3), där vi efter nutida språkbruk bättre skulle säga *skatt* eller *tribut*.

Skäppa. Står Matt. 13:33. Luk. 13:21 för grundtextens *sa'ton* (det hebreiska *sea'*), rymdmått motsvarande omkr. 12 liter; Bel [i Babylon v. 4 för *arta'bē*, ett (egyptiskt) rymdmått motsvarande en *efa*, omkr. 36 liter. Se Mått, mynt och vikt.]

Skär v. [Står Matt. 10:29. Luk. 12:6 för grundtextens *assa'rion*, mynt i värde motsvarande omkr. 4 öre; Matt. 5:26 för *ko-dra'ntēs*, mynt motsvarande omkr. 1 öre; Mark. 12:42. Luk. 12:59. 21:2 för *lepto'n*, mynt motsvarande omkr. $\frac{1}{2}$ öre. Se Mått, mynt och vikt.]

Släktledningshistorier (1 Tim. 1:4. Tit. 3:9). Avser enligt vissa uttolkare gnostiska, hemlighetsfulla läror om långa serier av mellanväsen mellan Gud och världen.

Slätten. Slättlandet. (1 Mos. 13:12. 19:17, 28). Låglandet omkring Jordans nedre lopp och vid Döda havet.

Smord. *Den smorde prästen, Herrens smorde* osv. Överstepräster och konungarna blevo till invigning i sina ämbeten

Skålpund. Står Joh. 12:3. 19:39 för grundtextens *litra*, viktbeteckning motsvarande omkr. 325 gram. Se Mått, mynt och vikt.

Skäppa. ——— i Babylon v. 3 för *arta'bē*, ett (egyptiskt) rymdmått motsvarande en *ba'tos*, omkr. 36 liter. Se Mått, mynt och vikt.

Skär v. Står Matt. 10:29. Luk. 12:6 för grundtextens *assa'rion*; Matt. 5:26 för *ko-dra'ntēs*; Mark. 12:42. Luk. 12:59. 21:2 för *lepto'n*. Se Mått, mynt och vikt.

smorda med olja. Se vidare Messias. Också helgedomens föremål blevo smorda för att helgas och invigas (2 Mos. 29:36. 3 Mos. 8:10 f. Dan. 9:24).

Sorgebruk. Vid dödsfall iakttago israeliterna vissa egendomliga seder och bruk av mer eller mindre dunkel innebörd. Till dessa hörde: att riva sönder kläderna, vilket tillgick så, att livklädnaden (jfr dock Job 1:20. 2:12) revs sönder uppe vid halsen, så att en större eller mindre rispa uppstod (2 Sam. 3:31; denna sed iaktogs också annars, såsom uttryck icke blott för sorg, utan ock för förskräckelse och fasa); att strö aska eller stoft på huvudet (2 Sam. 1:2); att fasta (1 Sam. 31:13); att avlägga de vanliga kläderna och kläda sig i grovt säcktyg (Am. 8:10); att vältra sig i aska (Jer. 6:26); att klippa eller raka av hår och skägg (Jer. 47:5); att (med kniv) tillfoga sig sår (Jer. 48:37); att skylta huvudet eller skägget (2 Sam. 15:30. Hes. 24:17); att anställa ceremoniell klagolåt, också med hjälp av lejda gråterskor och flöjtblåsare (2 Krön. 35:25. Matt. 9:23); att sätta fram mat åt den döde (5 Mos. 26:14. Syr. 30:18); att hålla särskild begravningsmåltid (Jer. 16:7. Hos. 9:4. Tob. 4:17); slutligen att anställa förbränning, förmodligen av välluktande kryddor, till den dödes ära (2 Krön. 16:14. 21:19. Jer. 34:5).

Spegel. Forntiden kände icke speglar av glas, endast speglar av gjuten och finpolerad metall, se Job 37:18; jfr också 2 Mos. 38:8. Syr. 12:11. Den bild de gävo var därför ofta dunkel och ofullkomlig (1 Kor. 13:12. Jak. 1:23 f.).

Spisoffer. Föreskrifter om detta slags offer lämnas 3 Mos. 2. 6:14 f.

Spjärna mot udden (Apg. 26:14). Ett efter grekiskan bildat talesätt till betecknande av motsträvighet. »Udden» avser spetsen på den oxpik varmed lantmännen plägade driva på sina dragare (1 Sam. 13:21).

Spält (2 Mos. 9:32. Jes. 28:25). Ett slags vete.

Stadie. Står i Apokryfiska böckerna och Nya test. för grundtextens *sta'dion*, längdmått [motsvarande omkr. 185 meter. Se Mått, mynt och vikt.]

Stakte (2 Mos. 30:34. Syr. 24:15). Ett slags välluktande kåda.

Stod (3 Mos. 26:1. 1 Kor. 14:23. Hos. 3:4). Enligt kananeisk och israelitisk sed restes på de heliga platserna stenstoder såsom sinnebilder av eller boningar för gudomen.

Stoiker (Apg. 17:18). Anhängare av en viss filosofisk skola i den grekisk-romerska världen. De räknade dygden, med ståndaktighet och själslugn utövad för dess egen skull, såsom livets högsta goda.

Stora havet (4 Mos. 34:6 f.). Medelhavet.

Stora rådet i Jerusalem (Matt. 5:22). På Jesu tid judarnas högsta inhemska styrande och dömande myndighet. Det utgjordes av 1) »överstepräster» (den tjänstförrättande och de förutvarande, ävensom andra personer av de förnämsta prästerliga familjerna), 2) »de skriftlärde» och 3) »de äldste» (jfr sammanställningen i Mark. 15:1); tillsammans ett antal av 71 personer, med den tjänstgörande översteprästen såsom ordförande.

Stång. Står Hes. 40:5 f. 41:8, 42:16 f. för grundtextens *kane'*, längdmått motsvarande omkr. 3 meter. Se Mått, mynt och vikt.

Stänkelseblod. I Hebr. 12:24 om Jesu blod såsom renande från synd; jfr 1Petr. 1:2. 1 Joh. 1:7. Bilden ansluter sig till den gammaltestamentliga användningen av offerblod såsom reningsmedel (2 Mos. 24:8. 3 Mos. 8:30).

Stötsten. [Ett i Apokryfiska böckerna och Nya test. ofta använt uttryck, som ansluter sig till den gammaltestamentliga bilden i Jes. 8:14; jfr Rom. 9:33. 1 Petr. 2:8; jfr ock Luk. 2:34. Det motsvarande grekiska uttrycket betecknar icke, såsom man stundom har menat, något som väcker anstöt, dvs. förefaller andra människor obe-

Stadie. ——— motsvarande omkr. 190 meter. Se Mått, mynt och vikt.

Stötsten. Ett i Apokryfiska böckerna och Nya test. ofta använt uttryck som anknyter till den gammaltestamentliga bilden i Jes. 8:14; jfr Rom. 9:33. 1 Petr. 2:8; jfr ock Luk. 2:34. Den grekiska textens uttryck *skandalon* betecknar det som blir en människa till fall och fördärv, antingen därigenom att det verkar anstötligt och därför av-

hörigt och oskickligt, utan något som för en person är till fall och fördärv (egentligen en sten som bringar honom på fall).]

Sydlandet (1 Mos. 20:1. 24:62). Det delvis mycket vattenfattiga höglandet vid Palestinas sydgräns, mellan Hebronbergen och Kades.

Synagoga. Synagogor kallas i Nya test. ofta de byggnader i vilka judarna, under tiden efter den babyloniska fångenskapen, plägade samlas till gudstjänst. Vid synagoggudstjänsten förekom bön, vidare läsning av ett stycke ur lagen och ett stycke ur profeterna, härtill ofta ett uppbyggligt föredrag över det lästa; gudstjänsten avslutades med den prästerliga välsignelsen. Ledningen av gudstjänsten ålåg *synagogföreståndaren* (Matt. 9:18. Luk. 13:14. Apg. 18:8, 17), som kunde anlita vem som helst bland de närvarande att utföra de gudstjänstliga handlingarna (Luk. 4:16f. Apg. 13:14f. 18:26). Till var synagoga hörde i regel en synagogförsamling, som likaledes, och efter ordets egentliga betydelse (»församling»), betecknades med ordet *synagoga*. I Apg. 6:9 talas t. ex. om en synagogförsamling i Jerusalem, som bestod av frigivna judiska krigsfångar eller ättlingar till sådana, från Rom, samt av grekiska judar från Cyrene och Alexandria. Synagogförsamlingarna styrdes av *de äldste* (Luk. 7:3), vilka hade en viss domsrätt; de kunde bl. a. döma till uteslutning ur synagogförsamlingen (Matt. 10:17. 23:34. Luk. 21:12. Joh. 9:22, 12:42. 16:2. Apg. 9:2. 22:19). — *Satans synagoga* står Uppb. 2:9. 3:9 såsom tillfällig beteckning för det mot Kristus fientliga judafolket såsom en menighet med Satan till sin herre. Uttrycket är möjligen bildat såsom motsats till »Herrens församling» 4 Mos. 16:3. 20:4.

Syndoffer. Föreskrifter om detta slags offer lämnas 3 Mos. 4. 5:1f. 6:24f.

Syster. Nyttjas i samma utvidgade användning som **Broder**. I Höga V. 4:9f. 5:1f. tilltalar brudgummen med detta ord sin brud.

Säck. Endast för att icke ändra ett hävd-

visas (1 Kor. 1:23) eller därigenom att det förleder till synd och avfall (Matt. 16:23. Upp. 2:14).

vunnet uttryck har *säck* fått stå kvar (och ej såsom eljest utbytt mot *säcktyg*, dvs. grovt tyg använt såsom sorg- och botgörardräkt) i ordförbindelsen *säck och aska* (Jes. 58:5. Matt. 11:21).

Säng. Hos det ringare folket i Palestina var bädden av enklaste slag, ofta blott en matta eller madrass, varpå man lade sig, höljd i sin mantel (2 Mos. 22:26 f.). Härav förklaras ett sådant ställe som Matt. 9:6. Mark. 2:9 (om den sjuke som skulle »taga sin säng och gå hem»).

Sänklod (2 Kon. 21:13, Jes. 28:17. Am. 7:8). Se **Murlod**.

Tabernakel. Betyder egentligen *tält*, och har blivit benämningen på den tältformiga, flyttbara helgedom som Mose enligt 2 Mos. 26:36 under ökenvandringen inrättade åt Israels Gud. Denna helgedom kallas ock *vittnesbördets tält* (4 Mos. 9:15), eftersom »vittnesbördet» (dvs. lagens tavlor) förvarades däri, och *uppenbarelsetältet* (2 Mos. 27:21. 1 Kon. 8:4), eftersom Gud där uppenbarade sig för sitt folk (2 Mos. 25:22).

Tackoffer är den gamla, för vissa fall (t. ex. Dom. 20:26) föga passande, men ej genom något annat fullt tillfredsställande ord ersättbara benämningen för ett slag av offer, som skilde sig från andra blodiga offer därigenom att blott en del av offerdjuret (de fetaste styckena) brändes upp på altaret, under det att det övriga förtärdes såsom en högtidsmåltid. Se vidare 3 Mos. 3. 7:11 f. 5 Mos. 27:7.

Tak. Hustaken i Palestina voro (såsom de fortfarande ofta äro) platta och borde (enligt föreskrift i 5 Mos. 22:8) vara försedda med bröstvärn. Stundom var på dem uppförd en »övre sal» eller »sommarsal» (Dom. 3:20. 2 Kon. 1:2. 4:10. Mark. 14:15). Rahab kunde därför på det platta taket gömma spejarna under sitt linförråd (Jos. 2). Petrus kunde gå upp på taket för att bedja (Apg. 10:9) osv.

Talent. Vikt- och värdebeteckning; står i Gamla test. för grundtextens *kickar*; i

Apokryfiska böckerna för *ta'lanton*. Se Mått, mynt och vikt.

Tamarisk [(1 Mos. 21:33. 1 Sam. 22:6). Ett ansenligt träd med små smala fjällliknande blad.]

Tammus. [En ursprungligen babylonisk gud, motsvarande grekernas Adonis. Hans dödsminne firades genom en årlig sorgfest med gråterskor (Hes. 8:14). Samma gudomlighet avses sannolikt också Dan. 11:37. Se vidare Plantering.]

Tarsis-skepp [(1 Kon. 22:49. Ps. 48:8. Jes. 2:16). Ursprungligen skepp som gick på långfärd till Tarsis (Tartessus) i Spanien; så tydligen fattat i 2 Krön. 9:21. 20:36. Sedan, helt allmänt, stort skepp.]

Tempel. Se Helgedom.

Tempelbolare. **Tempeltärna**. Män och kvinnor som på hedniskt vis i sin guds tempel och honom till ära prisgåvo sig till otukt. I Jerusalem hade före Josias reformation Aserans tempeltärnor egna hus inom helgedomens område (2 Kon. 23:7).

Tempelinvigningens högtid (1 Mack. 4:36 f. 2 Mack 1:18 f. 2:16. 10:1 f. Joh. 10:22) firades i åtta dagar, fr. o. m. den 25 i månaden Kisleu (motsvarande December), till minne av den rening av Jerusalems tempel, som företogs av Judas Mackabeus år 165 f. Kr.

Tempelskatt. Till bestridande av kostnaderna för tempeltjänsten i Jerusalem erlades av var israelitisk man som hade fyllt tjugu år en bestämd årlig avgift till templet. Denna tempelskatt utgjorde på Jesu tid en halv sikel eller två drakmer för person. Ordet *tempelskatten* har sålunda Matt. 17:24 kunnat tagas till översättning av ett uttryck i grundtexten, som egentligen betyder *dubbeldrakmerna*. Jfr vidare 2 Mos. 30:11 f. Neh. 10:32 f. Se *di'drachmon* under Mått, mynt och vikt.

Terebint (1 Mos. 12:6. 13:18). Ett stort lövträd med yviga grenar. I ett sådant träd fastnade Absalons huvud enligt 2 Sam. 18:9.

Tamarisk (1 Mos. 21:33. 1 Sam. 22:6). Namnet på i ökenstrakterna förekommande träd eller buskar med små, smala, fjällliknande blad och rödaktiga blommor.

Tammus. En ursprungligen babylonisk gud, motsvarande grekernas Adonis. Hans död i samband med växtlighetens bortvissnande under den hetaste årstiden firades årligen med en sorgfest (Hes. 8:14). Samma gudomlighet avses sannolikt också Dan. 11:37. Se vidare Plantering.

Tarsis-skepp (1 Kon. 22:49. Ps. 48:8. Jes. 2:16). Ursprungligen skepp som gick på långfärd till Tarsis, enligt somliga forskare detsamma som Tartessus i Spanien, enligt andra beteckning för ett område i norra Afrika. Sedan, helt allmänt, stort skepp.

Testamente. Såsom benämning på de båda huvuddelarna av vår bibel an knyter sig detta ord till Hebr. 9. Det talas där i v. 15 om »ett nytt förbund» i motsats till »det förra». *Förbundet* uttryckes här med det grekiska ordet *diatēkē*, som också kan betyda *testamente* i detta ords hos oss vanliga bemärkelse: skrift som innehåller en persons yttersta vilja. I denna senare mening tages det grekiska ordet i nästföljande verser. Endast genom att akta på denna det grekiska ordets dubbeltydighet förstår man det nämnda bibelstället. Och man inser då på samma gång huru vi hava kommit att använda *testamente* såsom namn på vår bibels två huvuddelar. *Det gamla förbundets* och *det nya förbundets skrifter* hade varit de närmast liggande beteckningarna. I 2 Kor. 3: 14 talar Paulus på detta sätt om »det gamla förbundets skrifter».

Tid. Tidsberäkning. *Tideräkningen* i bibeln har icke någon fast utgångspunkt, en sådan som Kristi födelse utgör för oss. Man räknade tiden efter konungars regeringsår. efter viktiga tilldragelser eller på annat sätt. Därför kunna endast i undantagsfall fullt säkra tidsuppgifter lämnas för den bibliska historiens händelser. Under den grekiska perioden i Israels historia begagnades stundom det grekiskt-syriska rikets tideräkning, vars första år började under år 312 f. Kr.; denna tideräkning följes i Mackabéerböckerna [(se 1 Mack. 1: 10, 20 osv.). — Det israelitiska året var ett solår på 365 dagar. Årets början] förlades i äldre tid till hösten (varvid Tischri, motsvarande Oktober, blev årets första månad), under tiden efter den babyloniska fångenskapen till vårdagjämningen (varvid årets första månad blev Nisan, se nedan); [det judiska kyrkoåret räknades] dock fortfarande från hösten. *Nyårsdagen* firades såsom högtidsdag. I Dan. och Upp. står *tid* såsom mystisk beteckning för år i uttrycket *en tid, och tider, och en halv tid* (= $3\frac{1}{2}$ år. Dan. 7: 25. 12: 7. Upp. 12: 14); jfr ock [Dan. 4: 13. — Året indelades i 12 *månader*, beräknade efter

Tid. Tidsberäkning. — — — (se 1 Mack. 1: 10, 20 osv.). — Enligt gammal österländsk sed lade israeliterna månskiften till grund för sina beräkningar av *året*. Ett månar bestod av 12 månskiften (månader) med omväxlande 29 och 30 dagar och kom sålunda att innehålla 354 dagar. Då månåret därigenom blev kortare än det naturliga året (solåret) med dess 365 dagar, var en utjämning med hjälp av skottmånader nödvändig. Årets början — — — det judiska gudstjänst-året räknades — — — Dan. 4: 13. — Första dagen — — — motsvarar då kl. 18—22, *den mellersta nattvåkten* kl. 22—2, *morgonvåkten* kl. 2—6. På Jesu tid — — — vid tretiden.

månskiftena till 29—30 dagar. Utjämning mellan solår och månår skedde genom in-skjutning av skottmånad. Första dagen] i månaden, *nymånadsdagen*, firades såsom högtidsdag. I äldre tider hade judarna andra namn på månaderna än i senare tider. Av de äldre månadsnamnen kända vi: *Abib* (ungefär April), *Siv* (Maj), *Etanim* (Oktober), *Bul* (November). De yngre i bibeln förekommande, egentligen babylonisk-aramaiska, månadsnamnen äro: *Nisan* (ungefär April), *Sivan* (Juni), *Elul* (September), *Kisleu* (December), *Tebet* (Januari), *Sebat* (Februari), *Adar* (Mars). De grekiska månadsnamnen *Dioskurus* [*Diosku'rus*] och *Xantikus* [*Xa'ntikus*], 2 Mack. 11: 21, 30 f., motsvara de judiska *Adar* och *Nisan*. — *Veckans* sju dagar benämndes efter deras ordningstal. Den sjunde dagen firades såsom *sabbat* (se detta ord). — *Dagen* indelades i 12 timmar, som man åtminstone från Ahas' tid (700-talet f. Kr.) förstod att bestämma genom solvisare (2 Kon. 20: 11). *Timmarna* räknades från soluppgången till solnedgången, då såväl dagen som dygnet ansågs sluta. — *Nattens* tolv timmar indelades under Gamla test:s tid i tre väkter. *Första nattvåkten* [motsvarar då kl. 6—10, *den mellersta nattvåkten* kl. 10—2, *morgonvåkten* kl. 2—6 på natten. På Jesu tid] hade judarna upptagit den romerska indelningen av natten i fyra delar. *Den fjärde nattvåkten* i Matt. 14: 25 omfattar alltså timmarna 3—6 om morgonen. I *hanegället* (Mark. 13: 35) betecknar tiden mellan första hanegället, som ansågs inträffa vid midnatt, och andra hanegället, som ansågs inträffa [vid tretiden, motsvarar alltså tredje nattvåkten, enligt judarnas räkning, eller kl. 12—3.]

Tidsålder («eon», av *aiō'n*, samma grekiska ord som i annat sammanhang översattes med *evighet*) betecknar ett obestämt större mått av tid, en världspenod. Uttrycket *den tillkommande (nya) tidsåldern* (Matt. 12: 32. Luk. 18: 30. 20: 35. Hebr. 6: 5) står såsom beteckning för den (messianska) tid som skulle inträda efter det nuvarande

världsloppets slut. I samma mening står i Ef. 2:7 »de kommande tidsåldrarna».

Tillredelsedagen (Matt. 27:62. Luk. 23:54. Joh. 19:31). Dagen före sabbaten eller en stor högtidsdag.

Tillspillogivning. Det hebreiska uttrycket för *giva till spillo* betyder egentligen att avskilja från världsligt bruk och *helga åt Gud*. I vanliga fall, särskilt när det gällde tillfångatagna fiender eller erövrade fiendeegendom, tog detta avskiljande och helgande formen av fullständig tillintetgörande (jfr 3 Mos. 27:28f. Jos. 6:17f. Sak. 14:11). I andra fall gavs det åt Gud invigda såsom en evärdlig gåva åt hans präster (3 Mos. 27:21. 4 Mos. 18:14. Hes. 44:29).

Timme se under Tid. Tidsberäkning.

Tofet [*To'fet*] (2 Kon. 23:10. Jer. 19:11f.). En plats i Hinnoms dal vid Jerusalem, där under avfallets tid offer åt Molok ägde rum. De upphöjda altaren på vilka offren försiggingo kallas *Tofethöjder* (Jer. 7:31).

Tredingsmått (Jes. 40:12). Tredjedelen av ett rymdmått, sannolikt av en *efa*, alltså likvärdigt med en *sea*. Se Mått, mynt och vikt.

Tronänglar. Se under Änglar.

Trä (1 Mos. 40:19. 5 Mos. 21:22. Apg. 5:30. 1 Petr. 2:24). Betecknar stundom en *påle* på vilken förbrytare eller fiender spetsades eller hängdes, stundom ett *kors* varpå de korsfästes. Vilkendera betydelsen i vart särskilt fall avses kan man ej alltid avgöra. Efter israelitisk lag skedde upphängning på trä först efter den livdömdes död. Korsfästelse i ordets vanliga mening var ett romerskt straff.

Tröska. Tröskvagn. Sädens tröskning skedde i vissa fall för hand genom utklappning av axen med käpp (Dom. 6:11. Rut 2:17. Jes. 28:27), men vanligen begagnade man oxar eller åsnor som genom trampning frigjorde sädeskornen, eller ock åstadkom man på ett mer verkningsfullt sätt detsamma med hjälp av ett redskap, försett antingen med flintskärvor eller med skarpa

metallskivor, vilket drogs fram över de upplösta kärvarna. Detta redskap har i den svenska översättningen betecknats med uttrycket *tröskvagn*, utan avseende på skillnaden mellan den med valsar och järnskivor försedda »tröskvagnen» i egentlig mening (Ords. 20: 26. Jes. 28: 27 f. 41: 15 f.) och den flata, med stenskårvor försedda »trösksläden» (utan medar). Tröskningen skedde under bar himmel, på en hårt tilltrampad, för vinden tillgänglig plats, *tröskplatsen* eller *logen* (Rut 3: 2 f. Jer. 51: 33). *Tröska* såsom bild för hård tuktan t. ex. Dom. 8: 7. Am. 1: 3. Hab. 3: 12 (jfr 2 Sam. 12: 31). Se vidare *Kastskovel*.

Tungomålstalande. Beskrives 1 Kor. 14: 2 med uttrycket »tala i andehänryckning hemlighetsfulla ord». I berättelsen om den första kristna pingsthögtiden (Apg. 2: 3 f.) skildras en likartad andling hänryckning, bestående i förmågan att tala främmande tungomål. Jfr om motsvarande företeelser i Gamla test. under *Profet*.

Tunna. Står Luk. 16: 7 för grundtextens *ko'ros*, rymdmätt motsvarande omkr. 360 liter. Se *Mått*, *mynt* och *vikt*.

Tvillinggudarna (Apg. 28: 11). Jupiters tvillingsöner *Kastor* och *Pollux*, vilka enligt grekisk och romersk gudatro gällde såsom skyddsgudar för sjöfarande.

Tåredalen (Ps. 84: 7). Härdvunnen översättning av det hebreiska *Baka-dalen*, ett till sin betydelse dunkelt namn, som synes hava betecknat en dal genom vilken vallfartsvägen norrifrån gick till Jerusalem.

Ugn. När man i 1 Mos. 15: 17 läser att »en rykande ugn med flammande låga for fram mellan offerstyckena», bör man komma ihåg att israeliternas ugnar ofta (under vandringstiden alltid) voro flyttbara redskap. Då familjs brödförråd bakades nytt för var dag, kunde man nöja sig med enkla medel. [Ännu nyttjas i norra Palestina såsom ugn] ofta helt enkelt en större uppåt avsmalnande lercylinder, på vars insida de utplattade degstyckena fastsmetas och gräd-

Ugn. ——— Ännu nyttjas på vissa håll i Palestina såsom ugn ——— i bottnen.

das, i det att cylindern upphettas genom en glödeld i botten.

Urim och tummim (2 Mos. 28:30. 4 Mos. 27:21. 5 Mos. 33:8. 1 Sam. 28:6, Esr. 2:63. Syr. 45:10). Orden kunna betyda »ljus» och »fullkomlighet», och hava använts såsom namn på vissa heliga föremål som förvarades i bröstsköldsfickan på översteprästens efod och tjänade såsom medel att i tvivelaktiga fall utforska Guds vilja. De antagas hava varit något slags lotter, möjligen den ena innebärande ett »ja»: den andra ett »nej» på en framställd fråga (jfr 1 Sam. 10:20. 14:41).

Utgång och ingång, t. ex. i Ps. 121:8: *Herren skall bevara din utgång och din ingång*, dvs. alla dina företag, allt ditt görande och låtande.

Valkare (Jes. 7:3. Mark. 9:3). Person som rengör kläder.

Vatten, *levande*. Se under Brunn.

Viftoffer (2 Mos. 29:24, 26. 3 Mos. 7:30 f. 23:11 f.). En form av offer, varvid offergåvan ej lades på altaret för att förbrännas, utan endast sinnebildligt viftades framför altaret, varefter den tillföll prästen. Ofta i sammansättningen *viftoffersbringan*. När Aron (4 Mos. 8:11 »viftade leviterna» såsom en gåva till Herren av Israels barn, tog »viftandet» väl formen av symboliska rörelser, utförda av leviterna framför altaret, eller handrörelser av Aron med syftning på dem.

Vildoxe (4 Mos. 23:22. Job 39:12 f.). Vår gamla översättning har för detta ord (efter den grekiska översättningen och Luther) »enhörning», en tolkning som, frånsett annat, förbjudes av 5 Mos. 33:17, där djuret tydligen tänkes hava mer än ett horn. Några anse att en storväxt antilopart här är avsedd. Då djurets överlägsna styrka på flera ställen särskilt framhålles, har väl emellertid den meningen störst sannolikhet, som antager att det här använda hebreiska ordet betyder *uroxe*. Översättningen *vildoxe* har valts såsom ett mer obestämt uttryck. Jfr ock Syr. 6:2 f.

Vin. Vinpress. En vinpress i det gamla Palestina utgjordes vanligen av två i klippan uthuggna behållare, den ena högre belägen än den andra och förbunden med denna genom en ränna eller ett rör i mellanväggen. I den övre behållaren trampades druvorna med fötterna, och deras saft rann därunder ned i den undre. Uttrycket »blod» om druvsaften (1 Mos. 49: 11. 5 Mos. 32: 14. Syr. 39: 26; jfr ock 1 Mack. 6: 34) visar att man i Palestina fordom mest använde mörka druvor till vin. Ofta skildra profeterna ett blodbad, genom vilket fiendeskaror förgöras, under bilden av en vintrampares arbete. Så t. ex. Jes. 63: 1.; jfr också Upp. 14: 19 f. 19: 15. — När det hos profeterna ofta talas om »Guds vredes kalk», ur vilken folken skola dricka sig druckna, i den meningen att de skola drabbas av ofärd, är utgångspunkten för jämförelsen den drucknes raglande redlöshet och fall (Jer. 25: 15 f. Hes. 23: 31 f.).

Vise män. Står i Matt. 2 såsom beteckning för i stjärntydarkonsten kunniga män från något av de stora kulturländerna öster om Palestina. En gammaltestamentlig motsvarighet till dessa *vise män*, enligt grundtexten *mager*, äro de *kaldéer* som omtalas Dan. 2: 2, 4, 10. 4: 4. 5: 7, 11. Denna senare benämning sammanhänger därmed att Kaldéen, d. ä. Babylonien, var stjärntydarkonstens hemland. Jfr ock *överste magern* Jer. 39: 3, 13.

Vissla. Ofta uttryck för hån och förakt (1 Kon. 9: 8. Jer. 19: 8. Klag. 2: 16. Sef. 2: 15).

Vittnesbördet [(2 Mos. 16: 34. 25: 16. 3 Mos. 16: 13. 24: 3. 2 Kon. 11: 12)]. Lagen, lagens tavlor, lagboken. Se vidare under Ark och Tabernakel.]

Väg. Står i bibeln ofta i bildlig bemärkelse. Ordet brukas bl. a. om Guds rådslag och handlingssätt (Jes. 55: 8 f. Hes. 18: 25. Rom. 11: 33. Upp. 15: 3); innehållet i Guds viljas krav, den av Gud fordrade vandeln (1 Mos. 18: 19. Ps. 25: 4. Matt. 21: 32. 22: 16. 2 Petr. 2: 21); en människas andliga livsriktning (Ps. 139: 24. Jak. 5: 20. Judas v. 11);

Vittnesbördet. Står vanligen som beteckning för lagen, lagens tavlor, lagboken (2 Mos. 16: 34. 25: 16. 3 Mos. 16: 13. 24: 3). En annan innebörd synes ordet ha i 2 Kon. 11: 12, där vittnesbördet är benämning på en särskild urkund, som vid trontillträdet högtidligen överlämnades till konungen. Se vidare under Ark och Tabernakel.

en människas timliga levnadslopp (Ps. 18: 33. Syr. 21: 10). I Apg. står »den vägen», »Herrens (Guds) väg» ofta såsom beteckning för den kristna tron, betraktad såsom en livsåskådning, en religion, omfattad av de kristna såsom ett samfund (9: 2. 18: 25 f. 19: 9, 23. 22: 4. 24: 14, 22).

Väldigheter. Se under Änglar.

Välsigna sig i någon betyder dels önska sig lycka genom denne (Jes. 65: 16), dels önska sig samma lycka som denne har åtnjutit (1 Mos. 22: 18. 26: 4. [Ps. 72: 17]. Jfr till den senare betydelsen 1 Mos. 48: 20. *I dig skola alla släkter på jorden varda välsignade* (1 Mos. 12: 3), de skola bliva välsignade i och genom dig.]

Vän (»konungens vän»). Se under Fosterbroder.

Väv. I Palestina förekommo vävstolar av olika utseende. Stundom var ränningen vågrätt utspänd mellan tvenne bommar, nära marken, stundom hade vävstolen upprätt ställning, varvid ränningen löpte uppifrån nedåt. Den *plugg* som omtalas i Dom. 16: 14 synes hava tjänat till att på ett verkningsfullt sätt hålla väven fäst vid marken eller vid en vägg.

Åklagare. Se Djävul.

Äldste. Släktens, stammens, samhällets äldste hava, vid sidan av andra myndigheter, från gammalt bland israeliterna haft en ledande ställning; jfr 2 Mos. 3: 16. 4 Mos. 11: 16, 25 (»de sjuttio äldste»). 2 Kon. 10: 1. Esr. 10: 8. 1 Mack. 12: 35. Luk. 7: 3. På Jesu tid innehade »de äldste» i Jerusalem en plats i Stora rådet. De första kristna församlingarna hade också sina »äldste» (Apg. 11: 30. 1 Tim. 4: 14). Se vidare under Synagoga. — *De äldstes stadgar*, se under Fariséer.

Änglar. [Såväl det hebreiska som det grekiska uttrycket för ängel betyder *sändebud*; Ps. 104: 4 innehåller därför i någon mån en dubbelmening. — Förbindelsen Herrens ängel är ock dubbeltydig: på flera ställen i Gamla test., t. ex. 1 Mos. 16: 7 (jfr v. 13). 2 Mos. 3: 2 (jfr v. 16). Dom. 13: 3 f. (jfr v. 22), användes den om den gestalt vari

Välsigna sig ——— Ps. 72: 17).

Änglar. Såväl det hebreiska som det grekiska uttrycket för ängel betyder egentligen *sändebud* och användes ej sällan för att beteckna mänskliga budbärare, t. ex. 1 Sam. 23: 27. 2 Sam. 11: 19. Luk. 7: 24. 9: 52. De himmelska budbärarna, änglarna, äro inga självständigt handlande väsen, utan stå helt i Guds tjänst, såsom framgår redan av det

Herren själv uppenbarade sig, när han uppträdde på jorden. — Andra bibliska] namn på änglarna äro *de heliga* (5 Mos. 33: 2. Job 5: 1. Ps. 89: 6. Dan. 4: 14. Syr. 42: 17. Judas v. 14) och *Guds söner* (1 Mos. 6: 2, 4. Job. 1: 6. Ps. 29: 1. 89: 7; jfr *gudason*, [Dan. 3: 25]). I Job 38: 7 ställas *Guds söner* i parallellism med *stjärnorna*; änglarna står här i samma förhållande till stjärnorna som i citaten under *Sebaot*: bakom den lysande himlakroppen föreställer man sig en himmelsk varelse i människoskepnad. Solen, månen och stjärnorna kunna därför i Josefs dröm »buga sig» för honom (1 Mos. 37: 9; jfr Dom. 5: 20). *Himmelens härskaror* i Gamla test. motsvaras i Nya test. av *himmelens makter* (Matt. 24: 29. Mark. 13: 25. Luk. 21: 26). Enligt somliga uttolkare avses änglar med de *gudar* som omtalas i Ps. 82.]

Redan i Gamla test. antydes tillvaron av olika rangklasser i änglarnas värld. Mikael nämnes i Dan. 10: 13 såsom en av »de förnämsta furstarna» i andevärlden. I Nya test. (Judas v. 9) betecknas han såsom överängel. I Efeser- och Kolosserbrevens omtalas ett flertal klasser inom andarnas rike, *furstar, världigheter, makter, herrar, tronänglar, världshäskare*. Några av dessa klasser omnämnas också i Rom. 8: 38. 1 Kor. 15: 24. 2 Petr. 2: 10. Judas v. 8. — Bland änglarna nämnas också *skyddsänglar* för folk och enskilda: Dan. 10: 13 f. Matt. 18: 10. Apg. 12: 15. Jämväl allehanda opersonliga jordiska ting och företeelser sättas i förbindelse med andemakter, vilka såsom ett slags skyddsandar stå bakom dem och äro herrar över dem: *vattens ängel* (Upp. 16: 5), *eldens ängel* (Upp. 14: 18) *vindarnas ängel* (Upp. 7: 1). Se vidare Vish. 13: 2. Dessa bakom de jordiska tingen stående andemakter avses sannolikt med de grekiska uttryck för vilka *makter, världens makter* har valts såsom den mest passande översättningen (Gal. 4: 3, 9. Kol. 2: 8, 20). Underkastelsen under den judiska ceremoniallagens bestämmelser betydde för Paulus underkastelse under de andemakter som stodo bakom de ting och

vanliga uttrycket »Herrens ängel». Ofta råder en klar skillnad mellan Gud och hans ängel, t. ex. 2 Mos. 33: 2 f. På andra ställen i Gamla test. är Herrens ängel däremot den jordiska gestalt i vilken Gud uppenbarar sig för människorna (1 Mos. 16: 7 f. 31: 11 f. 2 Mos. 3: 2 f. Dom. 6: 11 f. 13: 3 f.). — Andra bibliska ——— Dan. 3: 25). Se vidare under *Sebaot*.

Redan i ——— ordet upptagits.

företeelser om vilka lagen handlade, och med vilken den ville binda människor; därför var en sådan underkastelse oförenlig med friheten i Kristus. — När samma grekiska ord som i Gal. 4:9 återgives med »makter» i 2 Petr. 3:10 f. översättes med *himlakroppar*, har för sammanhangets skull en mer inskränkt betydelse hos det flertydiga ordet upptagits.

Ära. I 1 Mos. 49:6 och på flera ställen i Psaltaren (7:6. 16:9. 30:13. 57:9. 108:2) står *min ära* i betydelsen *min själ*. Enligt vissa nyare uttolkare föreligger här emellertid sannolikt en gammal missläsning, i det att den vokallösa hebreiska textens *kebedi'*, »min lever», har uppfattats såsom *kebedi'*, »min ära». Levern har, jämte hjärtat och njurarna, hos åtskilliga (också semitiska) folk uppfattats såsom sätet för andliga egenskaper och förmögenheter (jfr också vårt *hetlevrad*). — Ps. 106:20. Jer. 2:11 står *ära* såsom beteckning för Gud (jfr Ps. 3:4); Ps. 78:61 för arken.

Ättikvin (Matt. 27:48). Ett syrligt vin av enkelt slag, varmed bl. a. de romerska soldaterna brukade förfriska sig.

Öre. [Står Mark. 12:42 för grundtextens *kodra'ntēs*, mynt i värde motsvarande omkr. ett öre efter svensk räkning. Se Mått, mynt och vikt.]

Översteprästens åligganden omtalas i 3 Mos. 4:3 f. 16. 21:10 f. Om hans dräkt se 2 Mos. 28. Om hans ämbetsställning i Nya test. se Stora rådet.

Öre. Står Mark. 12:42 för grundtextens *kodra'ntēs*, litet romerskt kopparmynt. Se Mått, mynt och vikt.

MÅTT, MYNT OCH VIKT

Grundtextens beteckningar för mått, mynt och vikt hava i den svenska översättningen återgivits med motsvarande bestämda beteckningar, där så av innehållet har krävts. Där noggranna angivelser icke skulle hava någon betydelse, eller sådana rentav skulle te sig mindre naturliga för nutida bibelläsare, hava grundtextens beteckningar ersatts med mera allmänna svenska uttryck. — Vad de bibliska måtten och mynten motsvara i svenska mått och mynt kan endast ungefärligen angivas. I synnerhet gäller detta om mynten. — Före den babyloniska fångenskapen förekom ej präglat mynt, utan till betalningsmedel begagnades metallstycken, uppvägd till erforderlig vikt. Av detta skäl sammanfalla i bibeln ofta beteckningarna för mynt och vikt.

Mynt och vikt

Gamla testamentet

Sche'kel, sikel (översatt med »sikel»); såsom viktbeteckning=från omkr. 16 gram till omkr. 11 gr. Myntvärde i guld=omkr. 40 kronor, i silver=från omkr. 2,30 kr. till omkr. 1,80 kr.

Mane', mina (övers. »mina») =60 eller (senare) 50 siklar; såsom viktbeteckning=från omkr. 960 gr. till omkr. 550 gr. Myntvärde i guld=omkr. 2,000 kr., i silver=från omkr. 115 kr. till omkr. 90 kr.

Kicka'r (övers. »talent») =60 minor =3,600 eller 3,000 siklar; såsom viktbeteckning=från omkr. 58 kilogram till omkr. 33 kg. Myntvärde i guld=omkr. 120,000 kr., i silver=från omkr. 7,000 kr. till omkr. 5,400 kr.

MÅTT, MYNT OCH VIKT

Grundtextens beteckningar för mått, mynt och vikt hava i den svenska översättningen återgivits med motsvarande bestämda beteckningar, där så av innehållet har krävts. Där noggranna angivelser icke skulle hava någon betydelse, eller sådana rentav skulle te sig mindre naturliga för nutida bibelläsare, hava grundtextens beteckningar ersatts med mer allmänna svenska uttryck.

Rymdmått

Gamla testamentet

Den exakta storleken av de gammaltestamentliga rymdmåtten är icke alltid möjlig att fastställa, och de nedan angivna uppgifterna äro mer eller mindre ungefärliga.

Ho'mer (för torra varor; egentligen = »åsnelast») = omkr. 360 liter.

Kor = homer.

Le'tek (för torra varor; endast Hos. 3:2) = $\frac{1}{2}$ homer = omkr. 180 l.

Efa (för säd) = $\frac{1}{10}$ homer = omkr. 36 l.

Bat (för våta varor) = efa.

Sea (för säd) = $\frac{1}{30}$ homer = omkr. 12 l.

Hin (för våta varor) = $\frac{1}{60}$ homer = omkr. 6 l.

Go'mer (*issaro'n*) (för torra varor) = $\frac{1}{100}$ homer = omkr. 3 $\frac{1}{2}$ l.

Kab (endast 2 Kon. 6:25) = $\frac{1}{180}$ homer = omkr. 2 l.

Log (för våta varor) = $\frac{1}{720}$ homer = omkr. $\frac{1}{2}$ l.

Apokryfiska böckerna och

Nya testamentet

Batos, Gamla test. bat (översatt med »fat») = omkr. 36 l.

Beka = $\frac{1}{2}$ sikel.

Gera = $\frac{1}{20}$ sikel.

Adarko'n eller *darkemo'n* (övers. »darik»),
guldmynt = omkr. 8 gr. = omkr. 20 kr.

Apokryfiska böckerna och Nya testamentet

Dēn'arion, denar (översatt med »dagspenning», »penning», »silverpenning»; se dessa ord) = omkr. 4 gram = omkr. 70 öre.

Drachmē, drakma (övers. »drakma», »penning», »silverpenning») = denar.

Di'drachmon, dubbeldrakma (övers. »templeuskatt»; se detta ord) = 2 drakmer = omkr. 1,40 kronor.

Statēr, statär (övers. »silverpenning»),
gällde i värde = 4 drakmer.

Siklos, sikel (övers. »sikel»), gällde i värde = statär.

Mna, mina (övers. »mina», »pund»); såsom viktbeteckning = omkr. $\frac{1}{2}$ kilogram. Myntvärde = 100 drakmer = omkr. 70 kr.

Talanton, talent (övers. »pund», »talent») = 60 minor; såsom viktbeteckning = omkr. 30 kg. Myntvärde = 6,000 drakmer = omkr. 4,200 kr.

Assarion, ass (övers. »skärv») = $\frac{1}{16}$ denar = omkr. 4 öre.

Kodran'tēs, kvadrant (övers. »skärv», »öre») = $\frac{1}{4}$ ass = omkr. 1 öre.

Lepto'n (övers. »skärv») = $\frac{1}{2}$ kvadrant = omkr. $\frac{1}{2}$ öre.

Li'tra (övers. »skålpund») = omkr. 325 gr.

Rymdmått

Gamla testamentet

Efa (för torra varor) = omkr. 36 liter.

Bat (för våta varor) = efa.

Le'tek (för torra varor) = 5 efa-mått = omkr. 180 l.

Ho'mer (för torra varor) = 10 efa-mått = omkr. 360 l.

Kor = homer.

Sea (för torra varor) = $\frac{1}{3}$ efa = omkr. 12 l.

Hin (för våta varor) = $\frac{1}{6}$ efa = omkr. 6 l.

Met'rētēs (för våta varor; övers. »bat-mått», »fat») = batos.

Art'a'bē (för torra varor; övers. »skäppa») = omkr. en batos, dock av något varierande storlek.

Ko'ros, Gamla test. kor (övers. »tunna») = 10 bat-mått = omkr. 360 l.

Sa'ton, Gamla test. sea (övers. »skäppa») = $\frac{1}{3}$ bat = omkr. 12 l.

Cho'i'nix (övers. »mått»; en soldats dagsranson av säd) = omkr. $1\frac{1}{2}$ l.

Ytmått

Se'med (övers. »plogland»), så stort åkerstycke som med ett par oxar kunde plöjas på en dag.

Längdmått

Gamla testamentet

De gammaltestamentliga längdmåtternas hebreiska benämningar sammanfalla i stor utsträckning med namnen på olika delar av människokroppen, de s. k. naturliga måttenheterna. Omräkningen i svenskt mått kan endast ange de ungefärliga motsvarigheterna.

Amma' (översatt med »aln»; egentligen underarmen från armbågen till långfingrets spets) = omkr. $\frac{1}{2}$ meter.

Ze'ret (övers. »kvarter»; avståndet mellan tummen och lillfingret, när fingrarna höllos utspärrade) = $\frac{1}{2}$ hebr. aln = omkr. 25 centimeter.

Te'fach eller *To'fach* (övers. »handsbredd») = $\frac{1}{6}$ hebr. aln = omkr. 8 cm.

Esba' (övers. »finger») = omkr. 2 cm.

Kane' (övers. »stång»; egentligen »vassrör») = 6 hebr. alnar = omkr. 3 m.

Apokryfiska böckerna och Nya testamentet

Mi'lion (översatt med »mil»; egentligen 1000 steg) = romersk mil = omkr. $1\frac{1}{2}$ kilometer.

Sta'dion (övers. »stadie») = $\frac{1}{8}$ romersk mil = omkr. 190 m.

Go'mer (*issaro'n*) (för torra varor) = $\frac{1}{10}$ efa = omkr. 3 $\frac{1}{2}$ l.

Kab = $\frac{1}{18}$ efa = omkr. 2 l.

Log (för våta varor) = $\frac{1}{72}$ efa = omkr. $\frac{1}{2}$ l.

Apokryfiska böckerna och

Nya testamentet

Batos, G. test. bat (översatt med »fat») = omkr. 36 liter.

Metretēs (för våta varor) (övers. »batmått», »fat») = batos.

Artabē (för torra varor) (övers. »skäppa») = batos.

Koros, G. test. kor (övers. »tunna») = 10 bat-mått = omkr. 360 l.

Saton, G. test. sea (övers. »skäppa») = $\frac{1}{3}$ bat = omkr. 12 l.

Choinix (för torra varor) (övers. »mått») = $\frac{1}{36}$ bat = omkr. 1 l.

Ytmått

Se'med (övers. »plogland»), så stort åkerstycke som med ett par oxar kunde plöjas på en dag.

Längdmått

Gamla testamentet

Ammā', hebreisk aln (översatt med »aln») = omkr. $\frac{1}{2}$ meter.

Zeret (övers. »kvarter») = $\frac{1}{2}$ hebr. aln = omkr. $\frac{1}{4}$ meter.

Te'fach eller *To'fach* (övers. »handsbredd») = $\frac{1}{6}$ hebr. aln = omkr. $\frac{1}{12}$ m.

Kane' (övers. »stång») = 6 hebr. alnar = omkr. 3 m.

Apokryfiska böckerna och

Nya testamentet

Milion, romersk mil (översatt med »mil») = omkr. 1 $\frac{1}{2}$ kilometer.

Stadion, stadie (övers. »stadie») = $\frac{1}{8}$ rom. mil = omkr. 185 meter.

Orgyja' (övers. »famn») = $\frac{1}{100}$ stadie = omkr. 1,85 m.

Orgyja' (övers. »famn») = omkr. 1,85 m.

Pe'chys (övers. »aln») = omkr. $\frac{1}{2}$ m.

I 2 Mack. 11:5 avses med »mil» (grek. *skeinon*) en egyptisk mil = omkr. 4 romerska mil = omkr. 6 km.

Mynt och vikt

Gamla testamentet

En varas pris erlades i äldre tid inte i präglat mynt, utan i en överenskommen kvantitet av en viss metall, vilken vid varje affärsuppgörelse måste vägas upp. Av detta skäl sammanfalla i bibeln ofta beteckningarna för mynt och vikt.

Den som betalningsmedel mest brukade metallen var silver, men även guld och koppar förekommo. Värdeförhållandet mellan koppar och silver var ungefärligen 1 : 60 och mellan silver och guld 1 : 15. Flera av nedan nämnda myntslag förekommo i både guld och silver.

Präglat mynt förekom i Palestina först efter den babyloniska fångenskapen. Att angiva vad de bibliska mynten motsvara i svenskt mynt skulle ge en falsk bild, då vi därvid självfallet skulle förutsätta den nuvarande köpkraften. Av större värde äro de sparsamma notiserna om vad man i biblisk tid erhöi för en viss penningssumma. För en sikel silver kunde man köpa 1 seamått (omkr. 12 l.) fint mjöl eller 2 seamått korn. För 50 silversiklar kunde man arrendera en åker, stor nog för 1 homer (omkr. 360 l.) utsäde. Priset på en slav var 20 à 30 siklar. En lämplig betalning till en siare för ett orakelsvar var $\frac{1}{4}$ sikel silver.

Sche'kel (översatt med »sikel»), den i dagligt bruk mest förekommande värdemätaren; såsom viktbeteckning omkr. 11 gram, dock skiftande under olika tider.

Mane' (övers. »mina») = 50 siklar = omkr. $\frac{1}{2}$ kilogram.

Kickar' (övers. »talent»; egentligen = »rund skiva») = 60 minor = omkr. 33 kg.

Beka (egentligen »del», nämligen av sikeln) = $\frac{1}{2}$ sikel.

Pē'chys, hebreisk aln (övers. »aln») = omkr. $\frac{1}{2}$ m.

Sko'nos, egyptisk mil (övers. »mil») = omkr. 4 rom. mil = omkr. 6 km.

Gera = $\frac{1}{20}$ sikel.

Adarko'n eller *darkemo'n* (övers. »darik»), persiskt guldmünt med en vikt av $8\frac{1}{2}$ g.

Apokryfiska böckerna och Nya testamentet

Mna (översatt med »mina», »pund»), egentligen en viktbeteckning = omkr. $\frac{1}{2}$ kg, se Gamla test:s *mane'*. Vidare beteckning för en penningssumma motsvarande 100 drakmer.

Ta'lanton (övers. »pund», »talent»), vikt-
beteckning av växlande storlek: från 28 till 36 kg. Även som beteckning på en penningssumma av skiftande storlek under olika tider, men representerade alltid ett mycket högt värde.

Li'tra (övers. »skålpund») = omkr. 325 g.

Silvermynt.

Dēna'riōn (övers. »dagspenning», »penning», »silverpenning»; se dessa ord), det mest brukade romerska silvermyntet, med en vikt av omkr. 4 g. och till storleken något mindre än en svensk enkrona; ansågs som skälig betalning för ett dagsverke (Matt. 20: 1—15; jfr Tob. 5: 14).

Drachmē' (övers. »drakma», »penning», »silverpenning»), grekiskt silvermynt av ungefär samma värde som en denar; på 300-talet f.Kr. omtalat som priset på ett får.

Di'drachmon, dubbeldrakma (övers. »tempelskatt»; se detta ord), grekiskt silvermynt av två drakmers värde.

Statē'r (övers. »silverpenning»), grekiskt silvermynt motsvarande 4 drakmer.

Siklos (övers. »sikel»), grekiskt silvermynt, i värde = en statär.

Kopparmynt.

Assa'riōn (övers. »skärv»), romerskt kopparmynt, något större än en svensk femöring, i värde motsvarande $\frac{1}{16}$ denar.

Kodra'ntēs (övers. »skärv», »öre»), romerskt kopparmynt = $\frac{1}{4}$ assarion.

Lepto'n (övers. »skärv»), det minsta romerska kopparmyntet = $\frac{1}{2}$ kodrantes.

PSALMBOKENS REGISTER ÖVER PSALMER OCH PSALMFÖRFATTARE

Förteckning över Psalmernas författare, översättare och bearbetare kompletteras med följande notiser:

Brandt, Carl Joakim (1817—1889), från 1860 sognepräst i Rønnebæk på Själland, från 1872 Grundtvigs efterträdare som präst i Vartov, hymnolog och psalmboksutgivare. Ps. X.

Holgersson, David (f. 1887), författare, blind. Ps. XII.

Karlfeldt, Erik Axel (1864—1931), skald, Svenska akademiens sekreterare, erhöll 1931, efter sin död, nobelpriset i litteratur. Ps. XVIII.

Küster, Elieser Gottlieb (1732—1799), generalsuperintendent i Braunschweig. Ps. VI.

Lundblad, Gustaf Teodor (1851—1931), kyrkoherde i Trollhättan, därefter i Fredsberg, Skara stift, kontraktsprost. Ps. V.

Paulson, Johannes (1855—1918), professor i klassiska språk vid Göteborgs högskola, rektor därstädes. Ps. VIII.

Petursson, Hallgrímur (1614—1674), isländsk präst och psalmförfattare. Ps. X.

Rube, Johann Christoph (omkr. 1665—efter 1748), amtman i Hessen-Darmstadt, skald. Ps. III.

Förteckning över Psalmernas författare, översättare och bearbetare kompletteras vidare med numren på de »läsepsalmer» som härröra från vederbörande författare. »Läsepsalmens» nummer infogas i slutet av varje ifrågakommande författarnotis, omedelbart efter redan förefintliga psalmnummer.

(Alin) XV.

(Eklund) V, X.

(Franzén) II, IX, XI.

(Nyström, B. E.) XVII.

(Söderblom) IV.

(Thorsell) XIII.

(Topelius) III.

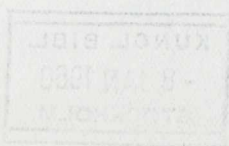
(Wallin) I, VII, XIV.

(Äström) VI, XVI.

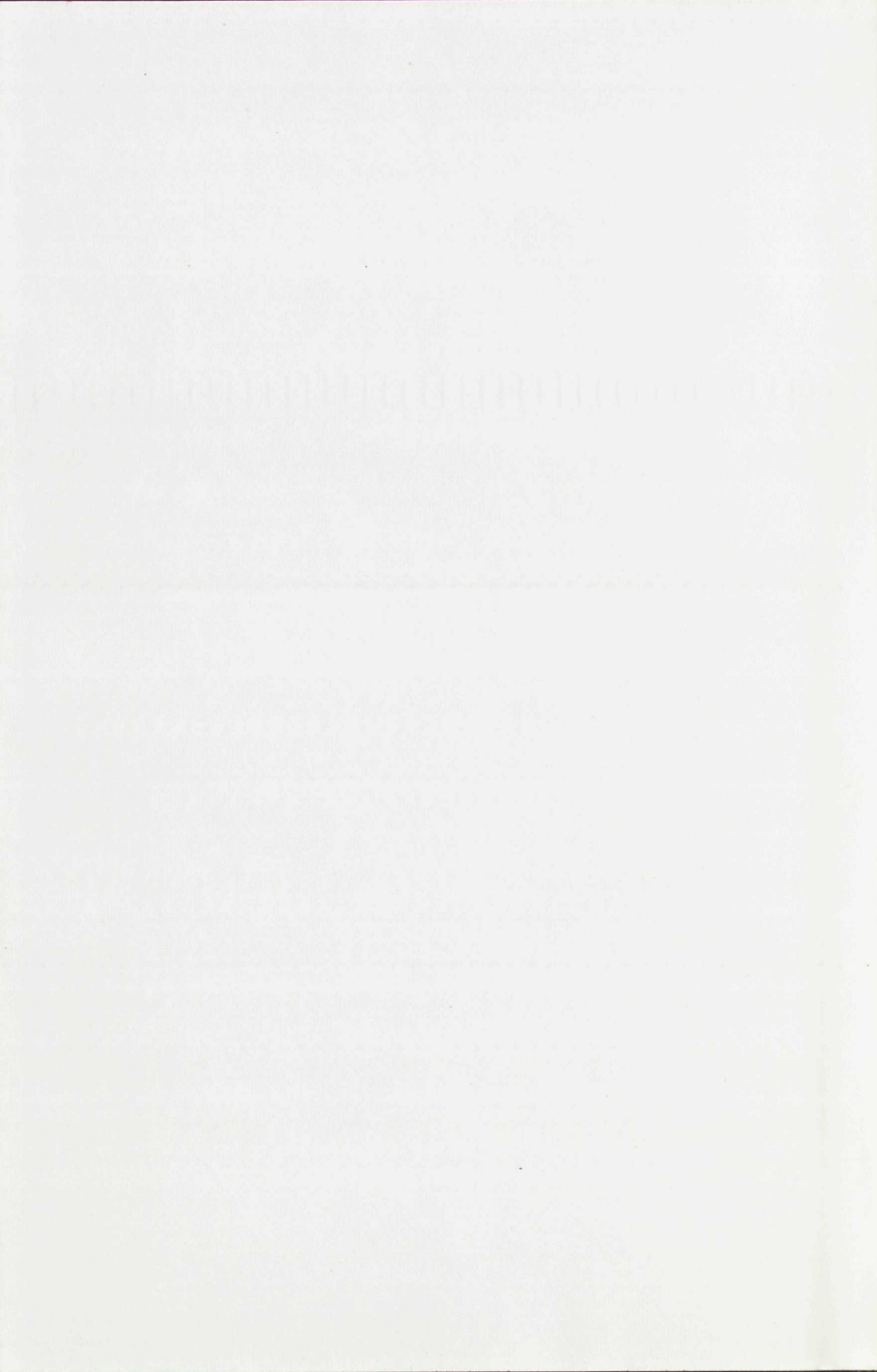
Register över psalmbokens alla verser kompletteras med följande versbegynnelse, vilka infogas på sin alfabetiskt givna plats i det nuvarande versregistret:

Ack, döden haver	IX: 1	Av nåd mig all	XV: 2	Din nattvard, som	XV: 4
Ack, hjärtelag	VII: 3	Bed in hjärtefrid	IV: 3	Du ligger mjukt	III: 2
Ack, låt den gode	VI: 9	Den natt mig	XI: 6	Du makt för vind	XVIII: 2
Ack, re'n i unga	VI: 1	Dessa kära, vilka	VIII: 1	Du som för mig	VII: 1
Att bedja Gud Och	VII: 6	Det blev mig för	XIII: 2	Du sover här	III: 3
Att jag ifrån	I: 3	Det bliva skall	VII: 7	Du vill, o världens	XI: 4

Där själv jag ej	XIII: 3	I detta hopp Be-	O du som blomstren	VI: 6
Ej döden skall	XIV: 5	gynns	O du som räknat	I: 8
Ej i livet, ej vid	VIII: 2	I gravens bo	O Gud, i dig förnöjd	XI: 5
Ej mer du är	VII: 2	I min ensamhet	O Gud, som mina	I: 1
Ej må en kristen	IX: 4	jag hinner	O Jesu, du är än	XI: 3
Ej stund, ej dag	VII: 4	I min ensamhet	O Jesu, hav min	XV: 5
Ensam lämnad	V: 1	jag tänker	Och efter han var	III: 4
Ett stöd dock alltid	IX: 3	Jag får ej se	Och fast din	XII: 2
Fader, jag i dina	XVI: 4	Jag sörjer ej	Om människor för	VI: 8
Fast min fot ej mer	V: 5	Jag unnar dig	På din barmhärtighet	XV: 3
Fast mina tårar	VI: 3	Jag vet att du, som	Ring in gudstjänsttid	IV: 1
För allt, som hugnat		Jag vet, jag är	Sedan kan jag	II: 3
har	I: 4	Jag vill icke grubbla	Sjung in arbetsid	IV: 2
För svag är denna	I: 2	Jag vill stå upp	Snabbt jagar	XVIII: 1
Giv oss en härd	XVIII: 4	Jesu, på ditt dyra	Sov gott, mitt barn,	
Giv psaltare och	XVIII: 3	Kanske ej mera	sov gott i Gud! Guds	III: 1
Glad och tacksam		Kom! Med kärlek	Sov gott, mitt barn,	
vill jag	XVI: 2	Kom, o Jesu, låt ditt	sov gott i Gud! Han	III: 7
Gode Gud, som lät		namn	Tack, fader, för	VI: 4
mig	XVI: 1	Låt den fröjd du	Till dig, o milde	XV: 1
Gud löne dig	VII: 5	Låt känslan av	Till Gud, som hjälpen	VI: 5
Gud, min Gud, som		Låt min ensamhet	Tung blir den väg	IX: 2
vill än	II: 1	Lär mig då att ensam	Tung är den lott	XII: 1
Han som vårt högsta	III: 5	Man flyter ju bort	Vad jag ej ser	XI: 2
Han styrke dig	III: 6	Mitt hjärta, Gud	Vad mer, om hjärtat	I: 7
Helt visst du ser	VII: 9	Mitt liv rinner	Vem skall mig under-	
Huru länge vi här	XVI: 5	Nu är du förd	visa	VI: 2
Här, ensam på	XIV: 1	När till sist en	Väl har ock nöden	I: 5
I bättre faderssköte	X: 3	O du som all min		

KUNGL. BIBL.
- 8 JAN 1960
STOCKHOLM

Statens offentliga utredningar 1959

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård

Fångvårdsanstalters optimala storlek. [6]
Fångvårdsstyrelsen. [15]
Domarbanan. [17]
Fänges arbetsrätt. [18]
Det rättspsykiatriska undersökningsväsendets organisation. [20]
Förslag till lag om straff för varusmuggling m. m. [24]
Omreglering av hovrätternas domkretsar. [27]
Atomansvarighet I. [34]
Ungdomsbrottslighet. [37]
Beredskap mot atomenergiolyckor. [38]
Avveckling av fideikommissen. [40]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning

Kompetensfördelningen av administrativa besvärsmål mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten. [4]
Lokala skyddstjänstemän samt arbetarskyddsstyrelsens organisation. [9]
Författningsutredningen IV. Opinionsbildningen vid folkromröstningen 1957. [10]
Riksdagens budgetarbete. [16]
Sveriges meteorologiska och hydrologiska instituts arbetsuppgifter och organisation. [21]
Den statliga centrala rationaliserings- och revisionsverksamhetens organisation. [22]
Donationsfonder och övriga diverse medel inom statsförvaltningen. [29]
Lantmäteriväsendets och kartverkets organisation. [30]
Organisatoriska riktlinjer för svensk statistik. [33]

Kommunalförvaltning

Statens och kommunernas finansväsen

Familjebeskattningen. [13]
Statsbidragen till städernas vägar och gator m. m. [19]
Besparingar inom statsverksamheten. [28]

Politi

Nationalekonomi och socialpolitik

Preliminär nationalbudget för år 1959. [3]
Tilläggs-pensioneringens administration. [12]
Reviderad nationalbudget för år 1959. [14]
Förbättrade familjeförmåner från folkpensioneringen m. m. [32]

Hälso- och sjukvård

Läkemedelsförsörjningens organisation. [5]
Gemensam nordisk arbetsmarknad för läkare. [39]

Allmänt näringsväsen

Fast egendom. Jordbruk med binäringar

Statligt stöd till jordbrukets inre rationalisering. [1]
Myrslogar i Dalarna. [31]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk

Industri

Handel och sjöfart

Kommunikationsväsen

Bank-, kredit- och penningväsen

Statligt kreditstöd till hantverk och småindustri m. [7]

Försäkringsväsen

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt

Filmstöd och biografnöjesskatt. [2]
Utbildning av lärare i yrkesämnen för industri och handel samt handel. [8]
Verksamheten vid ungdomsvårdsskolorna. [25]
Flyttning, kvartsättning och utkuggning. [35]
Mätningsteknisk och kartteknisk utbildning. [36]
Ordförklaringar och sakupplysningar till 1917 års bil [41]

Försvarsväsen

Föruddsättningarna för civil varvsdrift vid Karlskrona örlogsvarv. [11]
Arméns befäl. [23]
Arbetstiden för viss militär och civilmilitär personal. [41]

Utrikes ärenden, Internationell rätt